

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Šenkinc

**Ideološka pozicija vlad in njen vpliv na
socialno-ekonomske politike**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Šenkinc

Mentorica: prof. dr. Alenka Krašovec

**Ideološka pozicija vlad in njen vpliv na
socialno-ekonomske politike**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Alenki Krašovec za strokovno podporo in pomoč z nasveti pri pripravi magistrskega dela.

Iskrena hvala mami za pomoč in podporo tekom dosedanjega študija.

Ideološka pozicija vlad in njen vpliv na socialno-ekonomske politike

Politične stranke zavzemajo različna stališča do javnopolitičnih vprašanj in oblikujejo lastne ideje o odnosu med državo in družbo, imajo svoj pogled na vlogo države v sistemu in svojo vizijo, kako želene spremembe doseči. Prostorska teorija jih na podlagi vrednotenja njihove ideološke pozicije razvršča med levi in desni pol ideološkega kontinuuma z razponom vseh vmesnih položajev. Hkrati vemo, da (izhajajoč iz funkcionalnega vidika političnih strank) zmaga na volitvah omogoča realizacijo političnih usmeritev, zato se magistrsko delo osredotoča na vprašanje, kakšen vpliv ima ideologija vladnih strank na javne politike, ki jih oblikujejo. Merjenje vpliva ideologije na izvedbeno politično raven je zanimivo zlasti v oziru na to, kakšni so primarni cilji političnih strank. Teorija dinamičnega predstavnštva namreč predpostavi, da se stranke obnašajo racionalno, v svojem delovanju zasledujejo (predvsem) cilj pridobitve čim večjega števila glasov in so temu cilju pripravljene prilagajati tudi svojo ideološko pozicijo. Magistrsko delo zajema študijo vzorca vlad v državah članicah Evropske monetarne unije v letih od 2000 do 2015. Na vzorcu teh držav bo preverjen morebiten vpliv ideologije na značilnostih socialno-ekonomskih politik. Z razlago v študiji pridobljenih rezultatov bo mogoče preveriti, ali ima v današnjem času ideološka pozicija vlade vpliv na oblikovanje javnih politik, in če, v kolikšni meri.

Ključne besede: ideologija, politične stranke, prostorska teorija, dinamično predstavnštvo.

The ideological standpoint of governments and its influence on the socio-economic policies

Political parties have different standpoints on public policy issues, they formulate their own concepts of the relationship between the state and the society, they have their own view of the state's role within the system and their own vision of how to implement all of the desired changes. In accordance with spatial theory and on the basis of their ideological standpoint, they are positioned somewhere on the left-to-right ideological continuum. Furthermore, it is commonly known that, in regard to the functional aspect of political parties, winning the elections enables the realization of political strivings; therefore, this master thesis is focused on the question, what kind of influence does the governing parties' ideology have on their public policies. It is particularly interesting to measure the influence of said ideology upon the policies execution in regard to the primary goals of the governing political parties. The dynamic representation theory actually presumes that political parties act rationally, their main goal being a high number of votes, and that they are willing to adjust their ideological standpoint to this goal. The master thesis presents the sample study of the EMU members governments in the period 2000–2015. The potential influence of the ideology on the socio-economic policies will be tested upon this sample. The interpretation of the results will show whether the ideological standpoint of governments influences the formation of public policies, and if so, to what extent.

Key words: ideology, political parties, spatial theory, dynamic representation.

Kazalo vsebine

1 UVOD.....	6
2 METODOLOŠKI NAČRT.....	10
2.1 Raziskovalno vprašanje in hipoteze	10
2.2 Raziskovalni model.....	11
2.3 Metode preučevanja in struktura magistrskega dela	12
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	14
3.1 Kaj je ideologija?	14
3.2 Ideologija in politične stranke.....	16
3.3 Levo-desna dimenzija strankarskega prostora	19
3.4 Kriza ideologij ali postideoološka doba.....	25
3.5 Racionalna izbira in teorija dinamičnega predstavnštva.....	28
3.6 Kakšni so cilji političnih strank?	33
4 EMPIRIČNI DEL.....	38
4.1 Izbor enot analize	38
4.2 Določitev neodvisne spremenljivke	39
4.3 Določitev odvisnih spremenljivk	42
4.4 Rezultati analize	43
5 ZAKLJUČEK	54
6 LITERATURA.....	60
PRILOGA A: Seznam v študijo vključenih vlad	65

1 UVOD

Ideologija je abstrakten, v času in prostoru težko oprijemljiv pojem, ki je številne avtorje navdihoval za raziskovanje in proučevanje na področjih različnih družboslovnih znanosti. Tako nekateri avtorji k proučevanju ideologije pristopajo z vidika filozofije, drugi poudarjajo njene sociološke komponente, spet tretji na ideologijo gledajo skozi prizmo psiholoških dejavnikov in kulturnih značilnosti. Vse te različne pristope je v bolj ali manj intenzivnem vplivu mogoče zaslediti tudi pri proučevanju političnega oziroma strankarskega okolja. Sodobna politologija je namreč razvila poddisciplino, stasiološko znanost,¹ ki se med drugim ukvarja tudi z ideološkimi cepitvami strankarskega prostora. Politične stranke so od svojih zgodnjih začetkov nedvomno delovale kot inkubatorji ideologije, ki svoje gorivo še danes črpajo iz družbenih razlik, ki izhajajo iz socialnih, ekonomskih, verskih in drugih distinkcij na ravni skupnosti ljudi in odnosov med njimi. In prav ideologija v modernejši zgodovini politične znanosti kreira eno od najpogostejših delitev političnega prostora na levi in desni pol. Iz ideologij, ki jih politične stranke zagovarjajo, pa je mogoče razbrati tudi njihove vizije o tem, kako bi družba morala funkcionirati in kako to vizijo doseči.

Sodobne parlamentarne demokracije imajo razvite institucionalne sisteme, ki ustvarjajo tekmovalno okolje za večje število političnih strank. Razmah političnega pluralizma je med drugim vzbudil tekmovalnost različnih ideoloških nazorov, ki se potegujejo za oblast in prevlado. Politično okolje parlamentarnih demokracij tako temelji na načelu ljudske suverenosti in prek volitev omogoča inkluzivnost državljanov pri sprejemanju političnih odločitev. Ware (1996, 2–4) politične stranke opredeli kot institucije, ki z namenom izvrševanja oblasti v državi združujejo ljudi podobnih prepričanj, stališč in vrednot. Praviloma stremijo k temu, da za doseganje svojih ciljev izbirajo legitimna sredstva, ko imajo možnost, da tekmujejo na volitvah, si za to tudi prizadevajo in zastopajo več kot en sam, ozko usmerjen interes (prav tam). Tako so kandidati za predstavnike v predstavniskem telesu praviloma zastopniki političnih strank, ki s svojim političnim delovanjem želijo pridobiti vpliv na oblikovanje in izvrševanje javnih politik.

Politične stranke agregirajo stališča do posameznih družbeno aktualnih vprašanj in igrajo pomembno vlogo pri oblikovanju zakonodajne in izvršilne veje oblasti. Ippolito

¹ Stasiologija (iz gr. stasis »stranka«) je znanost o strankah oziroma: »...posebna panoga v okvirih bodisi politične sociologije bodisi politologije, ki se ukvarja s proučevanjem strank in njihovega delovanja« (Sruk 1995, 317).

in Walker (1980) jih od drugih organizacij, ki skušajo vplivati na družbene skupine (kot npr. interesne skupine, lobiji, različne družbene skupine, civilna združenja ipd.), ločujeta po tem, da poskušajo s svojimi kandidati zasesti vladne položaje (torej položaje moči odločanja). Politične stranke kot organizacije, usmerjene v boj za oblast in nadzor nad upravno oblastjo, opredeljujejo tudi drugi politologi, kot npr. Panebianco (1998) in Ware (1996). Ta t. i. funkcionalni pogled na politične stranke kot na organizacije, usmerjene k oblasti, ki izpolnjujejo določene družbene naloge, je zaznan kot izrazitejši segment politološke literature (Fink-Hafner 2001, 12). Zmaga na volitvah političnim strankam odpira možnost za realizacijo različnih ideoloških pogledov (oziroma možnost uresničitve programov strank, ki izhajajo iz različnih ideoloških izhodišč), kar odpira glavno vprašanje magistrskega dela: Ali ideološka pozicija političnih strank oziroma vlade, ki jo te stranke sestavljajo, vpliva na značilnosti socialno-ekonomskih politik v državi?

Skozi zgodovino razvoja političnostrankarskega prostora sta se v grobem zgradila dva najpogostejše interpretirana ideološka bloka. Izraza »levo« in »desno« se še vedno uporabljata za označevanje osnovne politične alternative, hkrati pa ta razmejitev, še bolj kot ideologija sama, ostaja izmuzljiv pojem, ki ga je težko generalizirati. Delitev na levo-desni ideološki pol je izhodišče za prostorsko teorijo proučevanja političnih strank (Downs 1957; Ware 1996), čeprav sta se termina uporabljala že mnogo prej, saj sta bila izraza levo in desno vezana neposredno na sedežni red v predstavniškem telesu že od francoske revolucije dalje. Ta vezanost na sedežni red se je skozi čas izgubila, pridobivala pa je na ravni abstraktne predstave o politični oziroma nazorski opredelitvi političnih strank. Prostorska teorija izhaja iz predpostavke, da je mogoče politične stranke umestiti med dve linearno nasprotni osi (leva in desna os) z razponom vseh vmesnih položajev. Teorija je bila v poznejših študijah deležna številnih nadgradenj (Budge in Robertson 1987; Bobbio 1995; Budge in Newton 1997). Z delitvijo na levi in desni pol strankarskega kontinuuma so se isti avtorji neizbežno ukvarjali tudi z vprašanjem, kaj razlikuje levico od desnice in kakšna merila pri razlikovanju uporabiti. Bobbio (1995) se je pri razlikovanju oprl predvsem na odnos do dojemanja enakosti in svobode. Iz novejših študij (Bakker 2010, 2012, 2015) pa poznamo razlikovanje na podlagi mnogoterih razlik v stališčih političnih strank oziroma njihovem odnosu do posameznih javnopolitičnih vprašanj. Na podlagi teh stališč je mogoče njihovo pozicijo v levo-desnem ideološkem spektru prek različnih metodoloških pristopov tudi empirično meriti (tako npr. študije Chapel Hill Univerze v Severni Karolini vrednotijo

ideološko pozicijo političnih strank na podlagi ekspertnih mnenj, kar je v magistrskem delu izhodiščna baza podatkov za določitev ideološke pozicije vlad). Izhajamo namreč iz predpostavke, da naj bi se ideološka pozicija vladnih strank posledično odražala na značilnostih socialno-ekonomskih politik, ki jih posamezna vlada oblikuje.

Za to, da lahko merimo vpliv ideologije na oblikovanje javnih politik, je treba kvalitativni pristop, ki predstavi in sooči relevantna teoretična izhodišča, kombinirati s kvantitativno študijo. Empirični del magistrskega dela obsega vzorec vlad v državah članicah Evropske monetarne unije v letih od 2000 do 2015, na katerem bomo preverili, kakšen vpliv ima ideologija vladnih političnih strank na značilnosti sprejetih javnih politik. Kot odvisni spremenljivki, ki odražata javne politike, ki jih vlade oblikujejo, sta izbrana socialno-ekonomska kazalnika merjena na letni ravni, in sicer javnofinančni primanjkljaj in izdatki za socialno varnost na ravni države. Kazalnika sta izbrana, ker se približata stereotipnemu razlikovanju med levico in desnico. Velja namreč splošno prepričanje, da se levica v svojih socialno-ekonomskih politikah bolj nagiba h krepitvi organiziranih sistemov socialne varnosti in se bolj zavzema za vzpostavitev socialnih in ekonomskih enakosti v družbi, medtem ko velja, da se desnica praviloma zavzema za krepitev gospodarstva prek politik minimalne intervencije države (Bogdanor 1993; Sruk 1995). Prav tako tradicionalno prevladuje mnenje, da so leve vlade bolj nagnjene k razumevanju človekovih pravic, bolj naklonjene delovni sili in da nasprotujejo interesom prisilnih varčevanj, medtem ko desne vlade težijo k oblikovanju bolj tržno usmerjenih politik in vzpostavljajo okolje, bolj nagnjeno k varčevalnim ukrepom (Laver in Hunt 1992). Ali, kot se pogovorno rado sliši, da leve vlade v času svojega mandata potrošijo to, kar desnim uspe privarčevati. Zato sta v metodološkem načrtu zastavljeni dve hipotezi, ki indicirata, da so javnofinančni primanjkljaj oziroma izdatki za socialno varnost na ravni države odvisni od ideološke pozicije vlade. V empiričnem delu je torej posamezna vlada vrednostno opredeljena glede na to, kam v levo-desni kontinuum sodi in koliko, če sploh, njena ideološka pozicija vpliva na značilnosti politik, ki jih oblikuje. Preverjeno bo torej, ali vladnim strankam njihove politične usmeritve, ki so (lahko) odraz ideoloških pozicij, uspe dejansko tudi implementirati v praksi.

Merjenje vpliva ideologije na izvedbeno politično raven je zanimivo zlasti v oziru na to, kakšni so cilji političnih strank. Tu se soočimo z dilemo, ali so stranke primarno zibelke ideologij, ki jih prek svojih politik skušajo implementirati v praksi, ali stranke delujejo dinamično in svojo ideologijo prilagajajo trgu, torej volji volivcev. Müller in Strøm

(1999) postavita izhodiščni model za ločevanje med tremi različnimi cilji političnih strank, ki med seboj sicer niso izključujoči. Politične stranke razlikujeta glede na usmerjenost njihovih ciljev bodisi v pridobitev javnih politik (angl. policy-seeking), v pridobitev uradnih položajev (angl. office-seeking) ali v pridobitev volilnih glasov (angl. vote-seeking). Kot ugotovita, vsaka politična stranka primarno teži k pridobitvi položajev moči, saj si le tako zagotovi možnost vpliva na javne politike.

Razmisleki glede ciljev političnih strank nas od prvotno zastavljenih teoretičnih izhodišč, ki temeljijo na nedvomnem razlikovanju političnih strank na podlagi njihove ideologije, privedejo do razmisleka, ali v sodobnih predstavniških demokracijah ideološki nazori postajajo sekundarnega pomena. Da so sicer še vedno pomembni v predvolilnem boju za pridobitev funkcij oblasti, ampak v politikah posamezne vlade ne igrajo pomembnejše vloge. Študije, ki izhajajo iz ideje dinamičnega predstavnštva (Downs 1957; Stimson in drugi 1995), predpostavljajo, da stranke mogoče res gradijo svoje ideologije na zgodovinskih temeljih, da pa se hkrati v današnjem času obnašajo vse bolj racionalno, v svojem delovanju zasledujejo predvsem cilj pridobitve čim večjega števila glasov in so za to pripravljene prilagajati tudi svojo ideološko pozicijo. Z razlago v študiji pridobljenih rezultatov bo v zaključnem delu mogoče povzeti, ali ima v današnjem času ideološka pozicija vlade vpliv na značilnosti javnih politik, in če, v kolikšni meri. Takšne zaključke bi bilo smiselno nadgrajevati v povezavi z novejšimi študijami, ki naslavljajo nekatere fenomene sodobne predstavniške demokracije, ki se odražajo na mnogoterih področjih političnega in širšega družbenega delovanja in nedvomno vplivajo tudi na značilnosti delovanja političnih strank ter vlogo ideologije v političnem prostoru.

2 METODOLOŠKI NAČRT

2.1 Raziskovalno vprašanje in hipoteze

Magistrsko delo sledi raziskovalnemu vprašanju:

»Ali ideološka pozicija vlade vpliva na značilnosti sprejetih socialno-ekonomskih politik?«

Kot smo opisali v uvodu, izhajamo iz predpostavke, da ideologija političnih akterjev vpliva na to, kakšne javne politike vlade oblikujejo. Da preverimo vpliv ideologije na izvedbeno raven političnega okolja, bomo opravili kvantitativno analizo na vzorcu držav Evropske monetarne unije. Ta vzorec držav povezuje skupna denarna valuta in skupna fiskalna politika, ki države sili v oblikovanje javnih politik v okviru skupnih nadnacionalnih politik. Skupna monetarna politika namreč zmanjšuje razlike na področju oblikovanja javnih financ v državah članicah in tako omogoča primerjavo relativno podobnih enot analize. Predvidevamo torej, da politika Evropske monetarne unije članice sili v določene podobnosti pri oblikovanju javnih politik, da pa se kljub temu zaradi pričakovanega (dosedanjega) vpliva ideologije političnih strank lahko pričakuje, da se med njimi kažejo razlike. Te razlike se lahko odražajo prav zaradi ideoloških izhodišč političnih strank, saj smo z izborom podobnih držav minimalizirali morebitni vpliv drugih dejavnikov.

V empiričnem delu bomo najprej določili položaj posamezne vlade na levo-desnem kontinuumu, nato pa izbrali odvisne spremenljivke, s katerimi se vpliv ideologije lahko meri. Ker velja, da ekonomsko levo usmerjene stranke bolj poudarjajo aktivno vlogo države v gospodarstvu, in obratno, da stranke na ekonomsko desnem polu težijo k zmanjševanju vloge države v gospodarstvu in so bolj privržene privatizaciji, manjši regulaciji ter usmerjene v manj trošenja države in vitkejšo državo blaginje (Bakker in drugi 2015), predvidevamo, da se to odraža na oblikovanju socialno-ekonomskih politik. Za empirično preveritev sta bili v raziskovalni model vključeni dve spremenljivki, ki konceptualno sovpadata z ideološkim razcepom strank na ravni ekonomskih in socialnih politik – javnofinančni primanjkljaj države in izdatki države za socialno varnost. Na tej podlagi sta zastavljeni dve hipotezi, ki bosta uporabljeni za preveritev vpliva ideološke pozicije vlad na značilnosti socialno-ekonomskih politik v posameznih državah.

H1: Javnofinančni primanjkljaj držav članic Evropske monetarne unije je odvisen od ideološke pozicije vlade.

Na podlagi teoretičnih izhodišč, ki ideologijo opredeljujejo kot pomemben sestavni element političnih strank in politik, bo preverjeno, ali javnofinančni primanjkljaj države v času levih/desnih vlad narašča ali pada in posledično ali ima ideološka pozicija vlade vpliv na ta značilno ekonomski kazalnik.

H2: Izdatki za socialno varnost držav članic Evropske monetarne unije so odvisni od ideološke pozicije vlade.

Preverjeno bo, ali izdatki za socialno varnost v obdobju levih/desnih vlad naraščajo ali padajo in posledično ali ima ideološka pozicija vlade vpliv na ta značilno socialni kazalnik. Izhajajoč iz teoretičnih izhodišč, da ideološke usmeritve levih vlad praviloma temeljijo na vzpostavljanju višje socialne varnosti, nasprotno pa desne vlade težijo k vitkejši državi blaginje, bo mogoče te predpostavke empirično preveriti.

2.2 Raziskovalni model

Magistrsko delo je v osnovi zasnovano na modelu za proučevanje karakteristik posameznih vlad v državah Evropske monetarne unije. Raziskovalni model vključuje analizo povezanosti med ideološko pozicijo vlad in značilnostmi socialno-ekonomskih politik s pomočjo dveh izbranih kazalnikov. Izhajamo iz predpostavke, da se politične stranke bolj ali manj izrazito profilirajo na polju levo-desne usmeritve, kar se odraža v njihovih ideoloških izhodiščih in posledično (če stranka pridobi položaje moči) tudi v sprejetih javnih politikah. Raziskovalni model je zastavljen tako, da na osnovi večjega števila enot primerja ideološka izhodišča vlad z njihovimi dejanskimi rezultati v praksi in tako meri, ali je vladam (oziroma političnim strankam, ki jo sestavljajo) uspelo ideološke predpostavke implementirati v sprejetih javnih politikah. Pri tem je pomembno, da študija ne vrednoti izvrševanja strankarskih programov ali koalicijskih zavez vlade, ampak predpostavi, da politična opcija z znano ideološko pozicijo v levo-desnem spektru kreira določene tipe javnih politik, ki se odražajo na izbranih statističnih (socialno-ekonomskih) kazalnikih posamezne države.

Ideološkim izhodiščem posameznih političnih strank je skupno to, da temeljijo na lastni viziji, kakšne so tiste razmere, ki so za državljane in za razvoj družbe primerne, razlikujejo pa se v idejah in načinih, kako te razmere uresničiti. Šele z osvojitvijo

položajev v izvršilni veji oblasti dobijo določene ideološke pozicije političnih strank možnost implementacije teh idej v praksi. Zato v študiji za enoto analize uporabimo vlado. Izhajamo torej iz teorije, ki daje ideologiji političnih akterjev pomembno težo, saj izhaja iz prepričanja, da se pogledi in usmeritve glede oblikovanja javnih politik na različnih točkah ideološkega spektra pomembno razlikujejo. Zato želimo v študiji prikazati, kašen je realni vpliv ideologije v praksi. Če pozitivna povezava med ideološko usmerjenostjo določene politične opcije in realizacijo teh idej v javnih politikah obstaja, potem lahko potrdimo, da ideologija pomembno vpliva na izvedbeno politično okolje. V nasprotnem primeru je mogoče prepoznati, da so ideološka izhodišča sicer pomembno orodje v medstrankarskem tekmovanju, da pa na izvedbeno okolje na politični ravni nimajo pomembnejšega vpliva. Če bi se izkazalo, da ni opazne odvisnosti med izbranimi kazalnikoma, je treba upoštevati tudi možnost, da je ideologija sama sicer res pomemben orientacijski element pri opredeljevanju političnih strank, da pa pri sprejemanju javnih politik posamezne vlade ne igra pomembnejše vloge.

Rezultate empirične analize bi lahko interpretirali s pomočjo študije o ciljih političnih strank (Müller in Strøm 1999) ter teorije racionalne izbire in teorije dinamičnega predstavnštva (Downs 1957). Zlasti slednja izpostavi, da so politične stranke žive strukture, ki so podvržene izrazito hitrim spremembam v družbenem okolju in se (lahko) prilagajajo dinamičnim zahtevam svoje potencialne volilne baze. Glede na preference volivcev lahko politične stranke prilagajajo (v določeni meri) tudi strankarska ideološka izhodišča. S tega vidika ideologija v tekmi za pridobitev položajev moči v sodobnem času lahko postaja sekundarnega pomena. Odgovor, ali je res tako, bomo skušali dobiti s pomočjo empirične študije in vrednotenja vpliva ideologije političnih strank na oblikovanje javnih politik. Raziskovalni model namreč zajema dovolj velik vzorec, da bi se ta ideološki vpliv v empiričnem delu lahko argumentirano potrdil ali zavrnil.

2.3 Metode preučevanja in struktura magistrskega dela

Metodološki pristop temelji na kombiniranem pristopu, ki vključuje elemente kvantitativnih in kvalitativnih metod raziskovanja. Magistrsko delo je primerjalna analiza na večjem vzorcu števila enot raziskave, kjer je sinteza kvalitativnega in kvantitativnega pristopa smiselna, saj se raziskovalnemu problemu tako približamo z

dveh različnih vidikov (oziroma enega dopolnimo z drugim), pri čemer poznamo prednosti in slabosti obeh. Marsh in Stoker (2010, 237) izpostavita dva ključna razloga, zakaj se odločamo za kombinacijo obeh metod: prvič zato, ker ena sama metoda raziskovalcu ne omogoča obravnave z vseh vidikov raziskovalnega problema, in drugič zato, ker se tako poveča veljavnost raziskave, saj ena metoda lahko služi za preverjanje druge in obratno. Cilj takšnega, kombiniranega pristopa je združitev poglobljene kvalitativne študije posameznih primerov in analize večjega števila kvantitativnih spremenljivk z namenom, da ohranimo kompleksnost posameznega primera na eni strani in določen nivo posploševanja na drugi strani (Lobe 2006, 61–62).

Magistrsko delo je v grobem razdeljeno na tri večje sklope: teoretični in empirični del ter zaključek, ki vključuje interpretativni del pridobljenih rezultatov. Kvalitativni pristop je uporabljen v teoretičnem delu, ki opredeli ključna izhodišča na ravni razumevanja pojmov, delovanja političnih strank kot institucij ter različnih pristopov raziskovanja strankarskega prostora. Prav tako je ključno, da so v tem delu opredeljene teorije, ki razdelajo in identificirajo različne cilje političnih strank, ter nekateri alternativni pristopi k razumevanju vloge ideologije v strankarskem prostoru. Kvalitativni pristop tako zajema teoretični del magistrskega dela in daje pojasnjevalno vlogo v zaključku pri interpretaciji rezultatov. V tem delu se namreč opira na analizo sekundarnih virov, še zlasti znanstvenih monografij, strokovnih/znanstvenih člankov relevantnih področij in pa raznih statističnih poročil.

Kvantitativni pristop analize obsega empirični del magistrskega dela, v katerem izhajamo iz lastne baze podatkov, ki povzema podatke primarnih in sekundarnih virov. Med primarne vire sodijo predvsem podatki, kot so rezultati volitev, trajanje mandata posamezne vlade, sestave vlade zlasti v pogledu političnih strank, ki posamezno vlado sestavljajo, predsednika vlade idr. Kot omenjeno pa baza podatkov obsega tudi povzete podatke (sekundarne vire) iz različnih zbirk, objavljenih v okvirih raziskav drugih avtorjev. Empirični del magistrskega dela predstavlja kvantitativni metodološki pristop, ki na relativno velikem številu enot raziskave operira z numeričnimi vrednostmi izbranih spremenljivk. Ta del je namenjen predvsem generalizaciji, saj bi s potrjeno povezavo med spremenljivkami lahko dokazali, da hipoteze držijo ne glede na druge dejavnike, ki na politično strankarsko okolje lahko vplivajo.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 Kaj je ideologija?

Definicij in razlag pojma ideologija najdemo veliko, pri čemer ideologija ostaja eden najbolj izmuzljivih predmetov raziskovanja v družboslovju. Prevladuje mnenje, da gre za besedo z različnimi pomeni, katerih uporaba se razteza od filozofije prek področij socialnopolitičnih teorij in humanistike do političnega življenja ter delovanja; beseda sama pa lahko zavzema pozitiven, nevtralen, zelo pogosto (sploh v sedanjem času) tudi negativen pomen (Sruk 1995, 129). Najpogosteje se srečujemo z razlago, da je ideologija niz mnenj ali prepričanj skupine ali posameznika, ali opredelitvijo, da gre za: »sistem idej, izražen v raznih oblikah družbene zavesti.« (SSKJ) Govorimo torej o relativno univerzalnem in vsestranskem pojmu, ki označuje artikulacijo prepričanj in vedenj individualnih in družbenih akterjev, pri čemer gre za zapleten proces, v katerem se združujejo ideje in vzpostavljene prakse delovanja za legitimiranje ali izpodbijanje razmerja moči (Dowding 2011, 333). Ideologija je tako ključni element za politično orientacijo, saj označuje različnost pogledov in političnih stališč. Ko govorimo o strankarskih ideologijah, govorimo o celovitih vizijah političnih strank, ki prek njih opredeljujejo svoj pogled na preteklost ter na sedanji in prihodnji razvoj družbe. Dejstvo, da gre za zapleten, a zelo pogosto uporabljen koncept v politologiji, zahteva bolj poglobljen pristop k razumevanju pojma ideologija.

Tradicionalno je bila ideologija zasnovana kot tog, zaprt sistem idej socialnega in političnega delovanja, kjer se pod ideološko razume nesporno lojalnost načelom določenega nauka ali pa ideološke doktrine, ki lahko deluje tudi v nasprotju z osebnimi interesi posameznika² (Dowding 2011, 334). Sama beseda ideologija je prvenstveno pravzaprav pomenila znanost o idejah zlasti na področjih praktične filozofije, politike in morale,³ šele pozneje pa pojem zavzame tudi druge pomene. Karl Marx je bil prvi mislec, ki je s sociološkega vidika osmisлил pojem ideologije in ga povezal z različnimi gospodarskimi sistemi oziroma je ideologijo vezal na prevladujoči sistem produkcije na

² Zlasti značilno za rigidne sisteme, kot so privrženci zaprtih verskih sekt in radikalnih političnih organizacij (Dowding 2011, 334).

³ Besedo ideologija naj bi v tem pomenu prvi uporabil francoski filozof in politik Antonie L. C. Dustutt de Tracy leta 1796, v podobnem kontekstu pa so jo uporabljali tudi poznejši razsvetljenci (Pierre J. G. Cobains, Étienne B. de Condillac idr.), ki so ideologijo imenovali znanost, ki si z analiziranjem duševnih dejavnosti prizadeva odkriti pravila in zakonitosti, ki bi jih lahko koristno uporabili v političnem delovanju, v pravu, v vzgoji in izobraževanju (Sruk 1995, 129).

ravni sistema (Dowding 2011, 334).⁴ Drug pomen pa je zasnoval predvsem Lenin, in sicer kot teoretično in praktično nazorsko osmislitev družbenozgodovinskih in političnih smotrov določenega razreda, gibanja oziroma stranke (Sruk 1995, 129), in je v teh okvirih zagovarjal potrebo po znanstveni obravnavi tega družbenega pojava.

Za izhodišče nadaljnje razprave je smiselno, da se opremo na politološki vidik, ki pravi, da je ideologija celovita vizija družbe oziroma družbenega razvoja, ki vsebuje razlage, vrednote in cilje družbenega delovanja in je zato bistveni element politične usmeritve (Hofmeister in Grabow 2011, 24).⁵ Podobno jo opredeli Heywood (2000), ki pravi, da je ideologija niz bolj ali manj koherentnih idej, ki postavlja temelj za neke vrste organizirano politično delovanje. Pri tem je nosilec teh idej določena družbena skupina, ideje pa so močno prežete z vrednotami in sodbami o družbenih razmerah in predstavami, kako naj bi se izboljšale, zato pojava ni mogoče zaznati brez pogleda nazaj, na njeno zgodovino (Zver 2001, 93–94). Tematika ideologije je za politično prakso in teorijo zelo pomembna s stališča uveljavljanja kritične oziroma skeptične mišljenjske distance do mnoštva različnih nazorskih in teoretičnih pojmovanj (tudi tistih »naših« ...) ali, kot poenostavi Sruk (1995, 130): »... ni dobro nasesti lastni propagandi, še slabše pa je nasesti lastni ideologiji.«

Pojem ideologija se torej uporablja za označevanje vrednot in prepričanj, s katerimi povezujemo določene družbene odnose in dejanja. Ideologija kot takšna opredeljuje odnos med dominantnim in podrejenim družbenim razredom, vendar je pri tem zelo pomembno zavedanje, da ideologija sama (oziroma ideje, ki jih povzema) ne povzroča oziroma ne kreira točno določenega tipa socialnih razmer (O'Donell 2011, 26). Lahko pa na njih vpliva. Ideologija mora namreč v določeni meri odražati dejansko stanje v družbi in se zato razume kot nekaj »relativnega« in ne kot nekaj popolnoma »avtonomnega« (Althusser v O'Donell 2011, 26). Prav zato se ideologija lahko spreminja, se odziva na dogodke v okolju in se jim prilagaja (prav tam).

⁴ Za Marxa so prevladujoče vrednote določenega zgodovinskega obdobja vedno povezane s specifičnimi socialnimi in zgodovinskimi okoliščinami. Na primer: nadvladovanje takšnih konceptov, kot sta »čast« in »čistost«, v evropskem fevdalizmu izhaja iz vladajočega položaja aristokracije v srednjeveški Evropi, medtem ko sta rast in sprejem liberalnih načel politične svobode in enakosti v postrevolucionarni Franciji neposredno povezana z gospodarsko in sčasoma politično prevlado buržoazije (Dowding 2011, 334).

⁵ Izraz se pogosteje uporablja v povezavi z levimi, komunističnimi in socialističnimi strankami, vendar pa lahko tudi druge tokove političnega mišljenja razumemo kot ideologijo, kot na primer liberalizem, konservatizem, nacionalizem in fašizem (Hofmeister in Grabow 2011, 24).

3.2 Ideologija in politične stranke

V sodobnih parlamentarnih demokracijah so politične stranke organizirane skupine ljudi, ki si s politično dejavnostjo v družbi, še posebej pa s sodelovanjem na volitvah, prizadevajo za pridobitev neposrednega vpliva na odločanje (Sruk 1995, 322). Pri tem se stranke med seboj razlikujejo glede na svoja stališča in ideologije in glede na različne poglede na odnos med državo in družbo (Ware 1996, 17). Zato je treba primerjalno študijo političnih strank začeti z upoštevanjem dejstva, da so politične stranke organizacije, ki imajo ali nameravajo imeti ideologijo (prav tam).

Pri razumevanju vloge ideologije pri delovanju političnih strank je treba postaviti ločnico med političnimi strankami in družbenimi gibanji zlasti v oziru na to, da so družbena gibanja nemalokrat prav tako organizacije posameznikov s političnimi cilji. Fink-Hafner (2001, 24–25) navaja, da je ideologija pri družbenem gibanju skupni vrednostni imenovalec, izraz kolektivne identitete in mobilizacije pripadnikov družbene skupine, medtem ko je ideologija politične stranke praviloma seznam zamisli javnih politik, za katere stranka v boju za oblast deklarira, da jih bo ob prevzemu oblasti (pre)oblikovala in izvajala, pri čemer je ključen poudarek na prevajanju ideologije v politični program in na njegovi izvedbi. Tisto, po čemer se politične stranke najbolj razlikujejo od družbenih gibanj, je sodelovanje na volitvah. Tudi družbena gibanja se namreč lahko v večji ali manjši meri ukvarjajo s političnimi zadevami, ne nastopajo pa na volitvah (Sruk 1995, 322). Pri tem seveda ne gre spregledati možnosti, da se tudi družbena gibanja lahko preoblikujejo in preraščajo v politične organizacije (Fink-Hafner 2001, 23).

Izhajajoč iz teoretičnih opredelitev pojma politična stranka, je mogoče povzeti, da gre za organizacije, ki predstavljajo temeljni gradnik parlamentarne predstavniške ureditve (Fink-Hafner 2001, 16–17; Scarrow v Krašovec 2012, 171) in imajo velik vpliv na delovanje države. Stranke lahko razumemo kot združenja državljanov, ki temeljijo na prostovoljnem članstvu ter na programu in si s svojimi strankarskimi voditelji prek volitev želijo zavzeti položaje odločanja v državi, zato da lahko uresničijo svoje vizije za reševanje javnopolitičnih problemov (Hofmeister in Grabow 2011, 12). Predstavniške demokracije, kamor sodijo vse države evropskega prostora, ustvarjajo okolje svobodne izbire posameznika, da izvoli tisto politično opcijo, ki se najbolj približa njegovim preferencam. Z vidika volivca gre za izbiro med različnimi

političnimi usmeritvami, z vidika političnih strank pa za boj za oblast, s katero lahko stranke svoje cilje in ideologije realizirajo. Politična stranka se tako umešča v prostor med volivcem kot mikroelementom predstavniške demokracije, v kateri vsak glas šteje, in med parlamentom, ki velja za predstavniško telo, ki v imenu ljudstva odloča. Lahko rečemo, da se politična stranka z ideologijo politično orientira in tako lažje operira s svojimi predvolilnimi strategijami. Politične stranke namreč iz ideologije črpajo: politične programe, način implementacije strankarskih programov in na njihovi podlagi oblikujejo družbene odnose in politično ureditev (Beyme 1985, 185).

Zgodovinarji in družboslovci si niso enotni pri pojasnjevanju vloge ideologije pri nastanku strank. Zgodovinopisne razlage nastanka strank se tako opirajo na opredeljevanje strank kot nosilk ideologij, družboslovci pa temu nasprotujejo z navajanjem dejstva, da se je ideologija praviloma izoblikovala s časovnim zamikom glede na prvotni institucionalni razvoj strank (Fink-Hafner 2001, 39). LaPalombara in Weimer (v Fink-Hafner 2001, 39) menita, da drži oboje, saj so bile ideologije zelo pomembne za opravičevanje novo nastajajočih gibanj in strank kot instrumentov nasprotovanja dominantnim političnim vrednotam, hkrati pa so nove stranke lahko zares vstopile v politično areno šele z ustreznimi političnimi institucijami (splošno volilno pravico).

Ko govorimo o ideologijah, se srečamo z različnimi poskusi, kako jasno ločiti različne ideologije oziroma kako jih med seboj razlikovati. Hofmeister in Grabow (2011) ločujeta med različnimi vrstami ideologij: ideologije, osredotočene na posameznika, egalitarne ideologije, ideologije, osredotočene na kolektiv, ideologije, osredotočene na narodnost ali državljanstvo, ideologije, ki se osredotočajo na tradicijo, ideologije, ki temeljijo na religiji, totalitarne ideologije in druge ideologije, ki jih ni mogoče uvrstiti v preostalih sedem kategorij. Tovrstna tipologizacija omogoča umestitev ideoloških nazorov v različne družbenopolitične sisteme in zanimivo pretežno sovпада z eno od starejših študij, ki ideologije razvršča v različne tipe strankarskih družin. Klaus von Beyme (1985) je namreč stranke razvrstil v devet klasičnih ideoloških družin: komunistične stranke, socialistične in socialdemokratske stranke, zelene (ekološke) stranke, liberalne stranke, krščanske stranke, agrarne (kmečke) stranke, etnične (regionalne) stranke, konservativne stranke in skrajno desne stranke. Spodnja tabela sicer razlikuje med tipologizacijo ideologij in tipologizacijo strankarskih družin, hkrati pa nakazuje, da sta oba koncepta med seboj tesno prepletena in v družbenem okolju

sobivata. Strankarske družine po von Beymu je namreč povsem mogoče umestiti v družbeno obstoječe ideološke nazore, kot jih navajata Hofmeister in Grabow, z morebitnimi izjemami, kot so ekološka gibanja ter agrarne in protestne stranke.

Tabela 3.1: Primerjava med tipologizacijo ideologij in tipologizacijo strankarskih družin.

Tipologizacija ideologij po Hofmeistru in Grabow		Strankarske družine po von Beymu
IDEOLOGIJE, OSREDOTOČENE NA POSAMEZNIKA	liberalizem, neoliberalizem, konzervatizem, krščanska demokracija	LIBERALNE STRANKE
EGALITARNE IDEOLOGIJE	socializem, komunizem, marksizem, leninizem, stalinizem, maoizem, trockizem, eurokomunizem, neomarksizem, anarhizem	DELAVSKE STRANKE
IDEOLOGIJE, OSREDOTOČENE NA KOLEKTIV	socializem, demokratični socializem, socialna demokracija, komunizem, marksizem, nacionalni socializem	DELAVSKE STRANKE
IDEOLOGIJE, OSREDOTOČENE NA NARODNOST ALI DRŽAVLJANSTVO	nacionalizem, cionizem, regionalizem, panarabizem, panslavizem, fašizem, neofašizem, administrativni fašizem, nacionalni socializem, rasizem, imperializem, kolonializem, socialni darvinizem	REGIONALNE STRANKE
IDEOLOGIJE, OSREDOTOČENE NA TRADICIJO	konzervatizem, krščanska demokracija, neokonzervatizem	KONSERVATIVNE STRANKE
IDEOLOGIJE, OSREDOTOČENE NA RELIGIJO	krščanski socializem, krščanska demokracija, administrativni fašizem, islamizem, neohinduizem, cionizem	KRŠČANSKE STRANKE, FAŠISTIČNE STRANKE
TOTALITARNE IDEOLOGIJE	nacionalni socializem, komunizem, islamizem, marksizem, leninizem	KOMUNISTIČNE STRANKE
DRUGE IDEOLOGIJE	zelena politika, ekologizem	EKOLOŠKA GIBANJA IN STRANKE, AGRARNE STRANKE, PROTESTNE STRANKE

Vir: Prirejeno po Hofmeister in Grabow (2011) in Beyme (1985).

Pri raziskovanju odnosa med ideologijo in političnimi strankami Ware (1995, 18) na splošno ločuje med dvema različnima pristopoma pri razlikovanju političnih strank, in sicer na podlagi tega, kako se stranke odzivajo na mnenje oziroma spremembe mnenja volilnega telesa. Po prvem pristopu so politične stranke akterji, ki svojo ideologijo (lahko in tudi jo) prilagajajo mnenju in vrednotam svoje najverjetnejše volilne baze; po

drugem pristopu pa so politične stranke institucije, ki sicer imajo nekaj sposobnosti za prilaganje novim okoliščinam, vendar so v osnovi »ujetniki svoje lastne zgodovine«, in je torej zgodovinsko okolje še vedno tisto, ki na njihovo mnenje in stališča vpliva in jih oblikuje (prav tam).

3.3 Levo-desna dimenzija strankarskega prostora

Raba izrazov »levo« in »desno« ima korenine v francoski revoluciji. Ob koncu 18. stoletja je v francoskem parlamentu veljalo, da so bolj revolucionarni predstavniki sedeli na levi strani in manj revolucionarni člani desno od govorniškega odra (Bogdanor 1993, 324). Po obnovi francoske monarhije leta 1815 se je praksa ohranila in je bil levi del namenjen bolj revolucionarno usmerjenim, torej tistim, ki so zagovarjali, da je suverenost v ljudeh, in se zavzemali za republikansko politiko, desni del pa je bil zavezan kralju v tesni povezanosti s cerkvenimi vrednotami in je zagovarjal avtoritarni in monarhični režim (prav tam). Ta vezanost terminov na sedežni red poslancev se je skozi čas izgubila, čeprav v številnih parlamentih še vedno velja, da poslanci desnega političnega bloka sedijo desno od predsednika in, obratno, poslanci levega bloka na njegovi levi. Pozneje, zlasti po letu 1848, ko se je v Franciji uveljavila splošna volilna pravica za moške, sta izraza levo in desno prerasla prostorsko topografijo parlamentarnih dvoran in postala kategorija politične identitete, ki se je hitro razširila po parlamentarnih sistemih (Lukes 2003). Po drugi svetovni vojni pa se je raba koncepta levo-desne delitve začela splošno uporabljati kot abstraktni termin za politično oziroma nazorsko opredelitev političnih strank (Bobbio 1995). V študijah se bolj kot s samim dejstvom dvopolnosti srečujemo s pozicioniranjem političnih strank v celoten kontinuum med skrajno levim in skrajno desnim polom, kjer poleg obeh skrajnosti obstaja še razpon vseh vmesnih položajev. Tovrstno pozicioniranje političnih strank predstavlja izhodišče za preučevanje strankarskih sistemov, ki temelji na enoosni ali večosni razmejitvi strankarskega prostora (Bakker 2015).

Seveda se podobno kot pri ideologiji sami tudi pri delitvi na levo-desni pol soočamo z vprašanjem, ali je ta delitev, ki je v političnem okolju preživela kot osnovna osna delitev političnega prostora vse do danes, sploh še primerna in upravičena. Dejstvo je, da so sodobne predstavniške demokracije zapleteni sistemi, kar otežuje poenostavitev delitve na dva pola. Bobbio (1995, 36) meni, da takšna poenostavljena delitev

strankarskega prostora postaja neustrezna, vendar pa opozarja na prostor med skrajno levo točko in skrajno desno točko strankarskega prostora, kamor se umeščajo vmesna stališča. Ta vmesni prostor med skrajnima poloma lahko po njegovem mnenju opredelimo kot vključitev tretje možnosti, pri čemer: »... v mnogih demokratičnih sistemih s poudarjenim pluralizmom vključitev tretje možnosti⁶ postaja tako obsežna, da zaseda največji del političnega sistema ter odriva desnico in levico na obrobje« (Bobbio 1995, 37).

Levo-desna delitev je torej bila primarno uporabljena za opis strukture zakonodajnega telesa, vendar pa je to analogijo mogoče razširiti na politične stranke in volilno telo, zlasti v oziru na to, da se domneva, da politike, ki jih sprejema zakonodajno telo, odražajo javne politike, ki jih želijo volivci (Laver in Hunt 1994, 12). Pri tem je pomembno, da dimenzije levo-desne konfiguracije nimajo absolutnega pomena, ampak so zgolj načini opisovanja določene strukture, zato je tudi razsežnost levo-desne dimenzije političnega prostora empirični fenomen (Laver in Hunt 1994, 14), ki lahko služi za vrednotenje političnega okolja. Podobno navaja Koprivnik (2001, 138), saj pravi, da vsebine ideološkega prostora ni mogoče splošno opredeliti, saj se vsebina in pomen v času in prostoru razlikujeta, se pa kljub temu uporabljata za konvencionalno označevanje objektov in procesov v političnih razpravah, medijih in volilni propagandi, ter da politične stranke običajno same razglašajo svoje mesto na tem kontinuumu. Zavedati se je treba tudi, da ko govorimo o skrajnem levem polu, govorimo o položaju, ko ni mogoče identificirati akterja, ki bi bil pozicioniran še bolj skrajno, ni pa to absolutna skrajnost, in enako velja za skrajno desni pol (prav tam). Izraza levo in desno danes razumemo kot prostorsko metaforo,⁷ ki politični prostor deli na dva pola, pri čemer izraza sama po sebi ne povesta prav veliko o ideološki vsebini, hkrati pa ostajata dva izmed najpogostejše uporabljenih pojmov pri pozicioniranju političnih strank.

Ob tem ne moremo mimo vprašanja, kakšna so merila za ločevanje med levico in desnico, torej kaj ju razlikuje? Bobbio (1995) v svojem delu *Desnica in levica* predstavi dve merili, in sicer odnos do enakosti in svobode. Tako prikaže dve diadi: enakost-neenakost, iz katere izhajajo egalitarne in neegalitarne doktrine in gibanja, in pa diado

⁶ Z izrazom tretja možnost oziroma tretja pot se označuje premik levih evropskih strank proti centru oziroma nekoliko na desnopol ideološkega spektra (Fink-Hafner 2001, 48).

⁷ »Izvor te prostorske metafore je povsem slučajen, naloga je bila le v tem, da je pred dvema stoletjema dala ime trajni – trajna pa je bila, ker je bistvena – dihotomni sestavi političnega vesolja. Ime se lahko spremeni. Toda bistveno in izvirno dihotomna struktura političnega vesolja ostaja« (Bobbio 1995, 62).

svoboda-oblast, iz katere izvirajo libertarne in avtoritarne doktrine in gibanja. Utemeljuje, da je eno od najpogostejše uporabljenih meril za razlikovanje med levico in desnico različno stališče, na katero se postavljajo ljudje, ki živijo v družbi, ko gre za ideal enakosti. Razlikovanje med levico in desnico se torej sklicuje na različno, pozitivno ali negativno sodbo o idealu enakosti, ta sodba pa konec koncev izvira iz razlike pri dojemanju in ocenjevanju tistega, zaradi česar so ljudje enaki ali neenaki (Bobbio 1995, 96–98). Kot osnovne socialne pravice Bobbio (prav tam) navaja pravico do šolanja, pravico do dela in pravico do zdravja, pri čemer si vse tri pravice prizadevajo zmanjšati neenakost med tistimi, ki imajo, ter tistimi, ki nimajo, oziroma omogočiti največjemu mogočemu številu ljudi, da bi postali manj neenaki v primerjavi s posamezniki, ki imajo zaradi rojstva in družbenega statusa več sreče. Kot drugo od dveh najpogostejše uporabljenih meril za razlikovanje med levico in desnico pa Bobbio (1995, 100) navaja svobodo, pri čemer izpostavi, da gre tako pri enakosti kot pri svobodi za dva ideala, ki v različnih ideologijah (liberalizem in socializem) sobivata ob dejstvu, da nobenega ni moč do kraja uresničiti, ne da bi uresničitev enega omejevala drugega.⁸

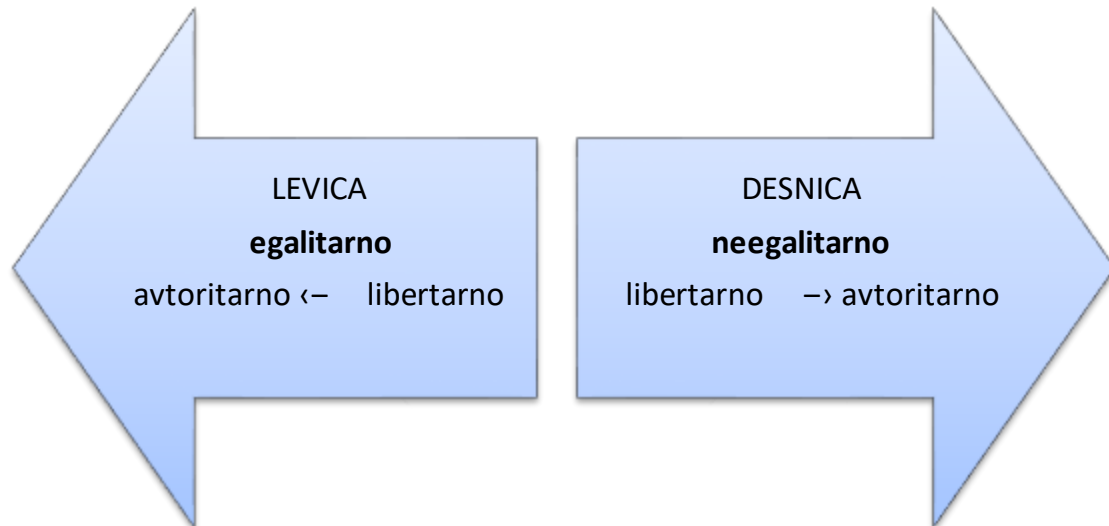
Na podlagi teh izhodišč Bobbio (1995, 105) postavi model, po katerem je merilo za razlikovanje leve in desne različna presoja ideala enakosti, merilo za razlikovanje zmernega krila od skrajnih polov tako na levi kot na desni pa različen odnos do svobode:

- a) na skrajni levi so gibanja, ki so hkrati egalitaristična in avtoritarna (najpomembnejši zgodovinski primer je jakobinizem);
- b) na levi sredini so doktrine in gibanja, ki so hkrati egalitarni in libertarni in za katere bi danes lahko uporabili izraz »liberalni socializem« (zajema vse socialdemokratske stranke ne glede na njihove različne politične prakse);
- c) na desni sredini so doktrine in gibanja, ki so hkrati libertarni in neegalitarni (sem sodijo konservativne stranke, ki se od reakcionarne desnice razlikujejo zaradi svoje zvestobe demokratičnim metodam, kar zadeva spoštovanje ideala enakosti, pa se vkopavajo in zastajajo pri enakosti pred zakonom, ki pomeni zgolj dolžnost sodnika, da zakon uveljavlja nepristransko, ter pri enaki svobodi, ki označuje »minimalni egalitarizem«);

⁸»Tako poznamo stanja, v katerih sta svoboda in enakost kompatibilni in se dopolnjujeta pri snovanju dobre družbe, ter stanja, v katerih sta nekompatibilni in se med seboj izključujeta, ter na koncu še stanja, v katerih je mogoča in priporočljiva uravnotežena mešanica ene in druge« (Bobbio 1995, 100).

d) na skrajni desnici so protiliberalne in protiegalitarne doktrine in gibanja (fašizem in nacizem).

Slika 3.1: Shematski prikaz modela, po katerem se za merilo razlikovanja med levico in desnico uporabi različna presoja ideala enakosti, merilo za razlikovanje zmernega krila od skrajnih polov pa je različen odnos do svobode.

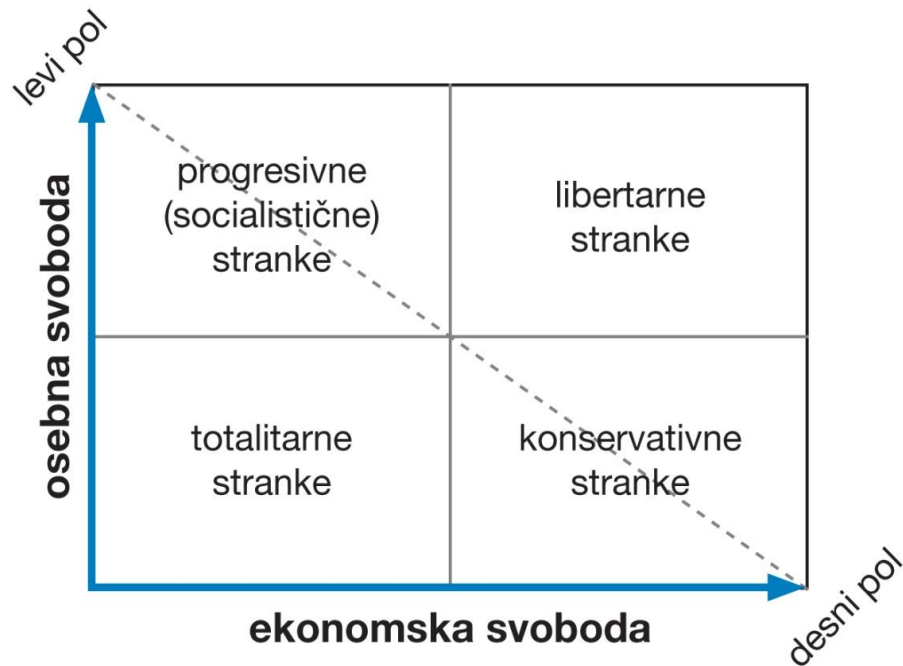
Vir: Povzeto po Bobbio (1995).

Ta delitev na podlagi presoje ideala enakosti in odnosa do svobode omogoča, da polje, na katero se umeščajo politične doktrine in gibanja, shematično razdelimo na štiri dele. Bobbio (1995, 106) pri tem opozarja, da je stvarnost seveda bolj raznolika kot ta delitev, sestavljena na podlagi zgolj dveh meril, vendar poudarja, da gre vendarle za dve temeljni merili, ki v medsebojni povezavi omogočata razlikovanje med levico in desnico. Hkrati pa model razlikuje med skrajnimi oblikami doktrin in gibanj, ki praviloma niso homogena, kot na primer na levici komunizem in demokratični socializem ter na desnici fašizem in konservatizem (prav tam). Klaus von Beyme (1985), ki je identificiral in kategoriziral devet strankarskih družin, je ugotovil tudi, da je mogoče strankarske družine uvrstiti v enosni levo-desni kontinuum. In sicer od leve proti desni: komunistične stranke, socialistične in socialdemokratske stranke, zelene (ekološke) stranke, liberalne stranke, krščanske stranke, konservativne stranke in skrajno desne stranke. Na omenjeno levo-desno os se tako umešča sedem od devetih strankarskih družin; agrarne (kmečke) in etnične (regionalne) stranke pa se pozicionira različno in jih v to diado ni mogoče umestiti (Beyme 1985).

V empiričnem delu bo še zlasti pomembno razlikovanje levega in desnega pola z vidika socialno-ekonomskih politik. Prevladuje splošno mnenje (Bogdanor 1993, 324; Sruk 1995; Bakker 2010), da je v okvirih socialno-ekonomskih politik politična desnica zagovornik svobodne izbire in se zavzema za prosto tržno gospodarstvo z minimalno državno intervencijo; veliko bolj favorizira prostovoljno pomoč in sisteme osebnih zavarovanj v nasprotju z levico, ki zagovarja s strani države bolj regulirano tržno gospodarstvo in državno organizirane sisteme socialne varnosti. Podobno Laver in Hunt (1992, 12) povzameta, da se v kontekstu socialno-ekonomskega merila ideološko levo usmerjene politične stranke na splošno povezujejo z javnimi politikami, ki si prizadevajo za prerazporeditev virov od tistih z več k tistim z manj viri, s spodbujanjem socialnih pravic, ki pripadajo skupinam posameznikov, lahko tudi na račun posameznih članov teh skupin. Na drugi strani pa ideološko desno usmerjene politične stranke na splošno zagovarjajo spodbujanje individualnih pravic, kar vključuje tudi pravico, da se osebna lastnina ne razlašča za redistribucijo s strani države, lahko tudi na račun socialne neenakosti in revščine na strani socialno šibkejše skupine (prav tam).

Teorija levo-desne delitve političnega prostora v enoosnem razponu je bila deležna številnih nadgradenj (npr. Budge in Laver 1986; Budge in drugi 1997; Baker in drugi 2012), pri čemer koncept ostaja isti. Nadgradnja se kaže v tem, da se osnovni levo-desni poziciji dodaja še druge osi za doseganje višje pojasnjevalne vrednosti. Te osi so lahko preciznejše usmerjene v točno določene vsebinske sklope (ekonomski vidik, zunanja politika, socialne politike ...). Najpogosteje pa se levo-desni kontinuum uporablja v kombinaciji s kazalniki ekonomske in osebne svobode, kar je grafično prikazano v Nolanovem grafikonu (Slika 3.2). Ta prikazuje razmejitvena polja med »ekonomsko svobodo«, kamor avtor vključuje stališča do proste trgovine, svobodnega podjetništva, davčnih politik ipd., in »osebno svobodo«, kamor vključuje vprašanja, kot so legalizacija drog, stališče do splava ipd. Opredelitev dveh osi nam omogoča, da politični prostor razdelimo na štiri polja: desni pol, kamor sodijo konservativne stranke (ki zagovarjajo ekonomsko svobodo pred socialno svobodo), levi pol, kamor sodijo socialistične stranke (ki zagovarjajo socialno svobodo pred ekonomsko svobodo), libertarne stranke (ki zagovarjajo osebno in ekonomsko svobodo) ter totalitarne stranke, ki jih je Nolan prvotno imenoval populisti (ki zagovarjajo najmanj osebne in ekonomske svobode posameznika).

Slika 3.2: Nolanov grafikon.

Vir: Povzeto po Nolan (1971).

Budge, Robertson in Hearl (1987) so objavili eno od obsežnejših študij na področju prostorske teorije. Izhajali so iz predpostavke, da je politična stranka organizacijska sila demokratičnih vlad, ki v svojih političnih programih povezuje javne politike s preferencami volilne baze. Politični programi političnih strank tako dajejo volivcem nekaj vpogleda v politike, za katere politična stranka obljublja, da jih bo izvedla, na drugi strani pa predstavljajo orientacijski element samim strankam za njihovo delovanje v vladi. Avtorji so z analizo raziskav volilnih programov v devetnajstih državah v obdobju po II. svetovni vojni prišli do zaključka, da politični programi strank v večini držav z liberalno demokracijo zrealijo enojno levo-desno prostorsko razsežnost; da obstaja omejen obseg različnih dimenzij, ki se pojavlja v večini držav; da se v večini držav kaže levo-desna konfrontacija; in da je mogoče identificirati štiri vrste strankarskih družin: komunistične stranke, socialistične stranke, liberalne in konservativne stranke (Budge in drugi v Ware 1996, 20).

Z razmahom stasiološke znanosti je raziskovalno delo na področju ideoloških pozicij političnih strank toliko napredovalo, da je mogoče vrednotiti položaj strank na levo-desni razmejitvi v okvirih različnih vsebinskih sklopov. Tako bomo v empiričnem delu magistrskega dela izhajali iz raziskav Univerze v Severni Karolini, ki v štiriletnih

intervalih objavlja študije, zasnovane na ekspertnih mnenjih (angl. Chapel Hill Expert Survey), ki v posameznih državah v daljšem časovnem obdobju⁹ vrednotijo ideološki položaj političnih strank. Iz njihovih študij bodo selektivno izbrana področja, ki se povezujejo z našim empiričnim delom. Raziskave so zastavljene tako, da ideološko pozicijo političnih strank vrednotijo z 11-stopenjsko lestvico, kjer 0 zavzema skrajno levo pozicijo, 5 sredino in 10 skrajno desno pozicijo politične stranke. Te ekspertne študije levo-desno pozicijo poleg generalne delitve na levo-desni osi (statistična oznaka LRGEN) določajo še na podlagi dveh vsebinskih levo-desnih poddimenzij, in sicer:

- z ekonomskega vidika (statistična oznaka LRECON), kjer se stranke pozicionirajo glede na stališča do socialno-ekonomskih vprašanj – stranke na levem polju zagovarjajo aktivno vlogo politike v gospodarstvu, so manj naklonjene privatizaciji ter namenjajo več sredstev za zagotovitev državne blaginje, medtem ko stranke na desnici zagovarjajo manjšo vlogo države v gospodarstvu, se zavzemajo za privatizacijo, nižje davke, manj regulacije in vitkejšo državo blaginje in javno upravo;
- z libertarno-avtoritarnega vidika (statistična oznaka GALTAN), kjer se stranke pozicionirajo glede na stališča do demokratičnih svoboščin in pravic – tako libertarne ali postmaterialistične stranke poudarjajo spoštovanje osebne svobode (npr. pravice do splava, evtanazije, istospolne zakonske zveze ipd.), tradicionalne ali avtoritarne stranke pa pogosto te ideje zavračajo (Bakker in drugi 2012, 3). S pomočjo teh podatkov o ideološki poziciji posameznih političnih strank v izbranih državah bo v empiričnem delu mogoče izračunati in določiti ideološko pozicijo posamezne vlade in vrednotiti njen vpliv na javne politike, ki jih oblikuje.

3.4 Kriza ideologij ali postideološka doba

Razprave o tem, da danes veliko strank poudarja pragmatičen pristop do aktualnih socialnih in političnih vprašanj in ideološko usmerjenost doživlja kot nekaj sekundarnega, če ne že nepomembnega, so spodbudila razmišljanja o trendu deideologizacije političnega prostora (Sruk 1995). Na tem mestu se srečujemo s številnimi filozofskimi vprašanji o tem, ali ideologija kot taka sploh obstaja in ali jo je na drugi strani sploh mogoče izključiti iz normalnega delovanja družbe, ter o njenih večplastnih vplivih v socialnem in političnem delovanju. Bienfait in Beek (2001) tako priznavata, da vsak posameznik praviloma pozna in enostavno razlikuje med levim in

⁹ Univerza v Severni Karolini objavlja rezultate ekspertnih študij Chapel Hill v štiriletnih intervalih vse od leta 1999.

desnim političnim polom, hkrati pa teoretiki med njima ne morejo postaviti jasne ločnice. Bobbio (1995) obravnava najbolj klasično cepitev strankarskega oziroma širše političnega okolja na levo-desni pol in svojo analizo povezuje s krizo vrednot in z zatonom ideologij modernega sveta, kar se odraža hkratno z očitnim razpadom ideološke bipolarnosti političnega okolja. Posledično ugotavlja, da v levo-desni dimenziji ne gre za absolutna koncepta, ampak za relativna. Povedano drugače, desnica in levica nista besedi, ki bi označevali enkrat za vselej določene vsebine, ampak lahko označujeta vsebine, ki so glede na čase in razmere različne (Bobbio 1995, 84). Tako polemizira in skuša dokazati nesmiselnost ideoloških cepitev v političnem okolju. Pravi, da je bila diada levo-desnega spektra v drugih časih sicer smiselna, vendar izpostavi, da je enoznačno soočanje levice in desnice postalo neuporabno, saj je družba vedno bolj zapletena in številni razlogi za navzkrižja ne dopuščajo več, da bi nasprotujoče si fronte v celoti postavili na eno ali na drugo stran (Bobbio 1995, 15–19).

Če Bobbio (1995) govori o tem, da izraza levo in desno izgubljata pomen, pa Budge (1994) raje govori o tem, da se pomenskost izrazov levo in desno spreminja zaradi repozicioniranja strank v ideološkem prostoru. V obsežni študiji, ki se ukvarja prav s spremembami pozicij političnih strank, prikaže premike političnih strank na levo-desnem kontinuumu med posameznimi volilnimi obdobji. Njegove ugotovitve kažejo, da so premiki na ideološkem spektru odvisni od stabilnosti strankarskega sistema, in prav ta stopnja gotovosti vpliva na odločitev stranke glede njenega premika na ideološkem kontinuumu. Pri menjavi političnega stališča morajo namreč stranke upoštevati mnogotere morebitne posledice, ki jih taka odločitev lahko povzroči (odziv volilnega telesa, odziv drugih političnih strank, odziv medijev idr.).

Da ideološka izhodišča posameznih političnih strank niso nekaj fiksnega, ampak so živi koncepti, ki se v odvisnosti od časa in prostora spreminjajo, dokazujejo tudi novejša študije, ki kažejo, da so stranke zelo odzivne ob ideoloških premikih volivcev (Adams in drugi 2004, 2009) in da se različne politične stranke odzivajo na spremembe različnih delov volilne baze in njene preference (Erzow 2011). Pri tem je pomembno tudi, da med seboj ne tekmujejo samo stranke nasprotnih/različnih ideoloških polov, ampak stranke med seboj politično tekmujejo tudi znotraj iste ideološke družine, kar pomeni, da se stranke na levem delu kontinuumu odzovejo na spremembe stranke, ki se tudi pozicionira na levem polu, prav tako desne stranke običajno tekmujejo s tekmeci na desnem polu (Adams in Somer-Topcu 2009b).

Podobno tudi rezultati nekaterih študij, ki dolgoročno opazujejo položaj stranke v ideološkem spektru (Schumacher in drugi 2013; Bakker 2015), omogočajo vpogled v dinamiko ideološke pozicije političnih strank in dokazujejo, da se lahko ideološka izhodišča političnih strank skozi čas spreminjajo. Vendar pa kljub temu, da ideologija ni nekaj fiksnega, med avtorji prevladuje prepričanje, da je konceptualni pristop pri razumevanju ideologije še vedno zelo pomemben pri identifikaciji svetovnih nazorov in stališč, ki jih politične stranke zavzemajo (Hofmeister in Grabow 2011, 24).

Freeden (2005) svoja razmišljanja zastavi tako, da so ideologije v različnem času in prostoru vizualizacije različnih alternativnih ureditev sistema, in to ne glede na to, kako kritično te alternativne vizije dojemamo. Utemeljuje, da ima razumno človeško bitje vedno neko konceptualizacijo političnega sveta, in to ne glede na stopnjo sofisticiranosti, zato že na ravni posameznika ni mogoče razmišljati o neobstoju ideologije. Sklepati je mogoče, da se na podlagi sprememb nekaterih konceptualnih okvirjev v moderni družbi spreminjajo tudi družbene potrebe zlasti v oziru na prepoznavanje človeške identitete in na skupinsko naravo družbene organizacije. In temu se prilagajajo tudi politične stranke, ki svoje ideologije prilagajajo in v sodobnem času izgubljajo pri idejah o celovitem načrtu delovanja družbe, postajajo bolj ozko usmerjene, se odpovedujejo makroideološkemu nazorom in postajajo intelektualno poenostavljene. Freeden (2005) takšne ideologije imenuje »vitke ideologije« (angl. »thin« ideologies). Kljub temu pa povsem zanika pojem postideološke dobe, ki ga označuje kot domišljjski vakuum, saj trdi, da bi obstoj postideološke dobe pomenil nič drugega kot obstoj postpolitične dobe.

Podobno Bobbio (1995, 34–36), kljub svojemu kritičnemu pogledu na pomen levo-desnega razumevanja strankarskega oziroma političnega okolja v današnjem času, priznava, da je prepričanje, da živimo v času krize ideologij, ko ni več razloga, da bi razlikovali med levico in desnico, saj takšno razlikovanje nima več nobene vrednosti, napačno. Utemeljuje, da ni nič bolj ideološkega kot trditve o krizi ideologij in da sta na pomenski ravni pojma zastavljena širše, saj označujeta: »nasprotujoče si programe, zadevajoč vrsto vprašanj, katerih reševanje sodi po navadi v okvir političnega delovanja, ter navzkrižja, ki niso samo navzkrižja idej, marveč tudi navzkrižja interesov

in ocenjevanja usmeritve, ki jo je treba dati družbi, navzkrižja, ki so v vsaki družbi in za katera ni jasno, kako naj bi izginila« (prav tam).¹⁰

Nekateri avtorji pojem postideološke dobe povezujejo z značilnostmi postmodernizma, ki odraža spremembe v širšem družbenem in ekonomskem okolju na globalni ravni (Browning 2004; Freedden 2005; O'Donnell 2011). Osredotočenost na vpliv globalizacije v sodobnem svetu nam lahko poda odgovore tudi na to, ali ideologija, kot jo poznamo, izgublja svoj pomen ali morebiti celo izginja. Globalizacija se odraža na številnih družbenih področjih, kot je rast mednarodne trgovine, transnacionalnih podjetij, regionalnih in globalnih političnih omrežij in mednarodnih kulturnih diskurzov (Held in drugi 1999). O'Donnell (2011, 26) pravi, da so bili različni tehnološki in gospodarski dejavniki ter razvoj komunikacijskih omrežij predpogoj za formacijo in obstoj globalizacije, ob tem pa ideologija sama, tako kot tudi ideološki konflikti v družbi, igrajo pomembno vlogo, saj bodo tudi nadalje del globalnega razvoja. Tem vplivom so posledično podvržena tudi politična okolja na nacionalni ravni, saj država postaja le eden od akterjev v globalnem okolju. Ker aspekti sodobnega časa prinašajo številne novosti, se te novosti pogosto domnevno označuje kot postideološko stanje, vendar pa se številni avtorji (Žižek 1995; Hardt in Negri 2000; Browning 2004; Freedden 2004) strinjajo, da ideologija kljub vsemu ostaja osrednja in vseprisotna značilnost sodobnega sveta. Freedden (2004) izraz postideološka doba označi za »maskirno napravo«, saj so po njegovem mnenju množični mediji, nova družbena gibanja in popularni politični jezik ideologijo razširili na nove oblike ideologij. Ideologije po njegovem redno mutirajo, njihove meje so porozne, vendar pa: »... se krhkost posameznih ideologij ne sme zamenjati s krhkostjo ideologije na splošno« (Freedden 2004).

3.5 Racionalna izbira in teorija dinamičnega predstavništva

Teorija dinamičnega predstavništva izhaja iz načela racionalne izbire in predpostavi, da politične stranke delujejo racionalno glede na cilje, preference in namere in si okviru svojih možnosti prizadevajo za maksimiranje svoje koristi. Ta teorija veliko prispeva k razumevanju političnostrankarskega okolja. Tako ideologija bolj kot prepričanje samo postaja orodje, s katerim se politična stranka na podlagi racionalne odločitve uvršča v

¹⁰ Bobbio (1995, 35) se strinja, da navzkrižja sicer obstajajo, da pa niso več takšna, kakršna so bila v času, ko se je razlikovanje pojavilo, ter da so se, dokler je bilo v veljavi, toliko spremenila, da so postala stara poimenovanja anahronistična in zato zavajajoča.

strankarski prostor v prizadevanju, da pridobi čim večjo volilno podporo, saj s tem krepi svojo politično moč. To poenostavljeno pomeni, da se odločitve sprejemajo na podlagi presoje prednosti in koristi potencialnega izida.¹¹ Z vidika delovanja strankarskega okolja je zlasti pomembno dejstvo, da lahko, če poznamo želje in prepričanja ljudi, predvidimo ali pojasnimo tudi njihovo vedenje (Dowding 2011, 551). In obratno, če poznamo vedenje in prepričanja ljudi, lahko razumemo tudi njihove želje; in prav tako, če poznamo vedenje in želje ljudi, lahko predvidimo, kakšna so njihova prepričanja (prav tam).

Teorija racionalne izbire sicer izhaja iz posameznika in pravi, da volivec v vlogi racionalnega posameznika teži k svojim ciljem, tako da z minimalnim vložkom maksimira svoje koristi (Evans 2004, 71–72). Enako pa se racionalno vedejo tudi politične stranke. Z namenom, da zmagajo na volitvah, ali z namenom, da se obdržijo na oblasti, se morajo stranke odzvati na volivčeve preference in volivcem zagotavljati pričakovane koristi, ki so jih obljubljale v predvolilnih bojih (prav tam). Z vidika političnih strank ideja dinamičnega predstavništva predpostavlja, da stranke svojo ideološko usmerjenost prilagajajo mnenju in vrednotam svoje najverjetnejše volilne baze in ponujajo takšna ideološka izhodišča, ki so najbližje strankini ciljni skupini volivcev, saj si tako želijo zagotoviti zadostno podporo za vstop v parlament.

Downs (1957) dinamično predstavništvo predstavi v svojem delu *An Economic Theory of Democracy*, kjer dilemo umestitve politične stranke na kontinuumu levo-desno primerja z dilemo trgovca, ki odpira novo trgovino in mora z veliko natančnosti določiti novo lokacijo, tako da bo z vidika maksimiranja dobička zanj najugodnejša. To je mogoče preslikati tudi na vedenjske vzorce političnih strank pri iskanju najverjetnejše volilne baze. Če na preučevanje političnih strank gledamo izključno skozi prizmo ekonomske preudarnosti, postanejo ideološke usmeritve in nazori zgolj še eno od orodij pri odzivu na ponudbo in povpraševanje na trgu. Pravo merilo torej ni več ideologija sama, temveč postaja ključen rezultat, torej število pridobljenih glasov na volitvah. Politične stranke po tej logiki svoje ideologije torej ne gradijo na podlagi prepričanj in vrednot, ampak jo oblikujejo glede na pričakovanja, ki jih volilna baza odraža, in sicer

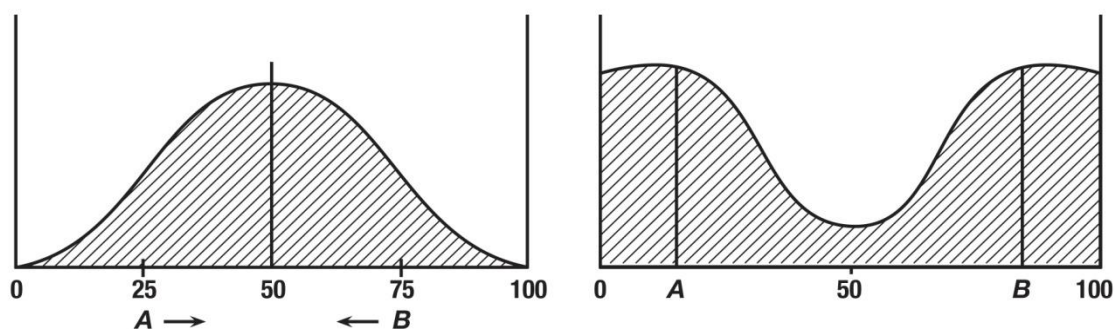
¹¹ Max Weber je racionalno izbiro umestil v dve temeljni predpostavki, in sicer: predpostavko metodološkega individualizma, ki poudarja razlaganje kompleksnih družbenih pojavov skozi razlago motivov, odločitev in dejanj posameznih akterjev, in pa predpostavko sociološke racionalne izbire, kjer je racionalno vedenje razumel kot tisto delovanje, ki temelji na jasni zavesti o cilju in na sistematičnem ocenjevanju sredstev za doseg cilja, pri čemer je izhajal iz družbenega akterja (posameznika) in njegovega razumevanja sveta (Lavrič 2007, 40).

iz primarnega razloga, da si pridobijo čim večjo volilno podporo (Müller in Strøm 1999).¹² To navsezadnje sovpada tudi z eno izmed številnih, a krati najbolj funkcionalno usmerjeno definicijo političnih strank (Neumann, Panebianco in Ware v Fink-Hafner 2001, 13), ki stranke opredeljuje kot organizacije, usmerjene k oblasti in prevzemu nadzora nad upravno oblastjo.

Downs (1957, 18) torej izhaja iz dejstva, da ima vsak volivec natanko en glas, zato so njegove preference v očeh politične stranke vrednotene skozi interes pridobitve tega glasu, ne pa skozi dejansko dobrobit posameznika. Zanimivo se dotakne področja statike in dinamike strankarskih ideologij. Poenostavljen primer porazporeditve ideoloških izhodišč prikaže na primeru dvostrankarskega sistema, kjer se ob normalni razporeditvi preferenc volivcev (Gaussove krivulje)¹³ navadno dve stranki locirata enako daleč od sredine med levim oziroma desnim polom in samo strah pred izgubo nekih skrajnih volivcev omogoča, da ne postaneta povsem enaki (Downs 1957, 140), kar prikazuje Graf 3.1.

Graf 3.1 (levo): Pozicija političnih strank levo-desnega spektra v dvostrankarskem sistemu – primer normalne porazdelitve volilnih glasov.

Graf 3.2 (desno): Pozicija političnih strank levo-desnega spektra v dvostrankarskem sistemu – primer polarizacije volilnih glasov.¹⁴

Vir: Downs (1957, 118-119).

¹² Takšno sklepanje izhaja iz t. i. zlatega pravila prostega trga, kjer se ponudba prilagaja povpraševanju (Müller in Strøm 1999).

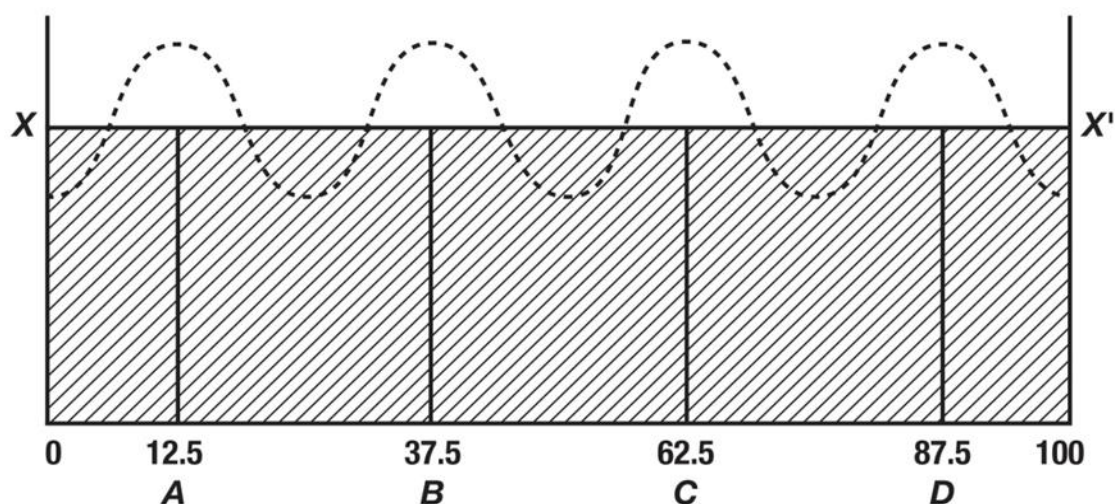
¹³ Za normalno porazdelitev velja Gaussova porazdelitev, ki se v grafičnem prikazu odraža v obliki zvona in kjer se v povprečnih vrednostih koncentrira 50 % vseh volivcev, preostali pa so enakomerno porazdeljeni na levi in na desni pol z značilnim upadom proti obema skrajnostma.

¹⁴ V grafih zatemnjeni/črtkani del predstavlja porazdelitev volivcev, s črkama A in B pa je označena pozicija političnih strank v levo-desnem spektru.

Seveda gre v Grafu 3.1 za hipotetični primer, ki vključuje predpostavko, da se glasovi enakomerno porazporejajo in da se večina koncentrira blizu sredine. Če pa se glasovi volivcev porazdelijo enakomerno na levo in na desno stran spektra, se politične stranke odzovejo tako, da med seboj vzpostavijo večjo distanco v ideoloških pozicijah (Downs 1957, 140), kar je razvidno iz oddaljenosti med stranko A in stranko B v Grafu 3.2 (v Grafu 3.1 sta stranki relativno blizu ena drugi, v Grafu 3.2 pa sta bolj odmaknjeni).

Downs (1957) teorijo dinamičnega predstavnštva (oziroma značilnosti porazdelitve volivcev in pozicioniranja političnih strank) iz dvostrankarskih sistemov prenese tudi na raven večstrankarskih sistemov. V levo-desnem spektru, kjer tekmuje več strank, se vzpostavi ravnovesje, v katerem sta število strank in pa njihova ideološka pozicija bolj fiksna kot v dvostrankarskih sistemih, saj težita k ohranitvi diverzifikacije med strankami (tako si stranke zagotovijo svoj del volilne baze).

Graf 3.3: Pozicija političnih strank levo-desnega spektra v večstrankarskem sistemu.¹⁵

Vir: Downs (1957, 122).

Za večstrankarske sisteme je zato značilno, da med strankami ni težnje, da bi si bile ideološko blizu; še več, Downs (1957, 141) trdi, da si v teh sistemih stranke prizadevajo čim bolj izpostaviti svojo drugačnost v ideoloških izhodiščih. Zanimivo je v okviru teh predpostavk mogoče razlagati tudi fenomen sodobnega časa, to je uspešnosti novonastalih strank v večstrankarskih sistemih. Starejše stranke so namreč ideološko bolj omejene oziroma manj mobilne v ideoloških izhodiščih in se zato ne morejo

¹⁵ V grafu zatemnjeni/črtkani del predstavlja porazdelitev volivcev, s črkami A, B, C in D pa je označena pozicija političnih strank v levo-desnem spektru.

konstantno prilagajati spremembam v volilnem telesu, medtem ko se nove stranke na ideološki osi lahko postavijo tja, kjer ocenjujejo, da je zanje najugodnejše (prav tam).

Če torej stranke v večstrankarskem sistemu težijo k oblikovanju ideologij, s katerimi se skušajo med seboj čim bolj ideološko distancirati (Graf 3.3), pa velja, da stranki v dvostrankarskem sistemu težita k temu, da ideološka izhodišča čim bolj prilagodita in približata druga drugi (Downs 1957, 115). Za stranko v dvostrankarskem sistemu je zato najrazumnejše, če skuša pridobiti čim več glasov, tako da s svojo ideologijo zajame čim širši nabor preferenc volilnega telesa na enem polu. Če bi govorili o modelih političnih strank, so to primeri t. i. strank »catch-all«. Katz in Mair (1995, 8–19) jih opredeljujeta kot stranke, ki si v želji po pridobitvi čim večjega števila glasov prizadevajo nevtralizirati svojo ideološko pozicijo. Podobno razmišlja Kirchheimer (1990), ki pravi, da si stranke v sodobnem času prizadevajo čim bolj zmanjšati svojo »ideološko prtljago«, saj s tem želijo nagovoriti čim širši spekter državljanov. V sodobnem okolju potrošniške družbe z zabrisanimi razrednimi cepitvami v družbi so nekdanje razredne stranke¹⁶ in nekdanje množične stranke¹⁷ prisiljene v to, da postajajo stranke »catch-all«, kar neizogibno vodi v drastično znižanje pomena ideologije političnih strank (Kirchheimer 1990, 58).

Idejo dinamičnega predstavništva so povzeli in nadgradili številni drugi avtorji, kot npr. Stimson, Mackuen in Erikson (1995), ki so izhajali iz predpostavke, da večina političnih akterjev deluje v želji po ustvarjanju sprememb v družbi ali v želji po preprečevanju določenih sprememb. Vlade se namreč odločajo za spremembe javnih politik na različnih področjih in tako na primer obljublajo, da bodo spremenile zdravstveni sistem, omilile okoljske predpise, razvijale nov obrambni sistem, povečale subvencije za kmetijstvo itd. (Stimson in drugi 1995, 543–545). Na drugi strani pa javno mnenje prav tako odraža določena pričakovanja javnopolitičnih sprememb oziroma željo po »več« ali »manj« ukrepov vlade na različnih področjih (prav tam). Avtorji v svoji študiji trdijo, da se lahko javno mnenje odrazi v javnih politikah na dva načina:

¹⁶ Delitev strank glede na razmerje do socialne strukture ločuje med razrednimi in ljudskimi strankami, pri čemer je za razredne stranke značilna izdelana ideologija in predstavljanje političnih ciljev določenega družbenega razreda z razmeroma zamejeno socialno strukturo članstva in volivcev (Fink-Hafner 2001, 68–69).

¹⁷ Delitev strank glede na selekcijo članstva ločuje med kadrovskimi in množičnimi strankami, pri čemer je za množične stranke značilna odprtost za članstvo, članarina je ključni finančni vir strank, so praviloma bolj centralizirane, branžno zasnovane, njihov nastanek pa se povezuje s širjenjem volilne pravice in z vzponom delavskega razreda (Fink-Hafner 2001, 68–69).

- prek mehanizma volitev, ko so v vlado izvoljeni novi predstavniki, kar se posledično odrazi v novih oziroma drugačnih javnih politikah, ali
- prek mehanizma racionalnega pričakovanja, ko se spremeni javno mnenje, politični odločevalci predvidijo oziroma izračunajo (pretežno volilne) posledice trenutnih političnih stališč in ustrezno ukrepajo (prav tam).

Downs (1957) v svoji teoriji naredi tudi pomemben preskok z nivoja raziskovanja političnih strank na raven pojasnjevanja delovanja (koalicijskih) vlad. To je še zlasti pomembno v oziru na empirični del študije, saj se v sodobnih demokratičnih sistemih, zlasti v okolju Evropske monetarne unije, le redko zgodi, da ena stranka dobi več kot polovico glasov, zato se tvorijo vladne koalicije. Politične stranke, ki tvorijo koalicijske vlade, so po njegovem mnenju pod pritiskom treh vplivov: (1) želje, da poenotijo svojo politiko, zato da omogočijo učinkovito vladanje, (2) želje, da svoje politike vodijo čim bolj različno, zato da zajamejo čim večji spekter volilnih glasov, ki koalicijo podpira, in (3) želje, da vsaka zase poveča svojo moč v primerjavi z drugimi koalicijskimi strankami (Downs 1957, 163). V ideološkem pogledu gre vedno za zapleten proces tvorjenja koalicijskih vlad, ker so stranke ob vstopu v koalicijo postavljene v situacijo, ko morajo določiti neke skupne cilje oziroma programska izhodišča, ki so dovolj široko zastavljena, da so za vse deležnike v koaliciji sprejemljiva.

3.6 Kakšni so cilji političnih strank?

Teorija dinamičnega predstavništva ponuja eno od možnosti razumevanja vloge ideologije političnih strank, hkrati pa prinaša razmislek o tem, kakšni so cilji političnih strank, in posledično vprašanje, ali politične stranke glede na cilje lahko prilagajajo tudi svoje ideologije. V prejšnjih poglavjih smo predstavili dva pomembna vidika razumevanja ideologije političnih strank, in sicer ideologije kot:

- temeljnega elementa političnih strank, ki pomembno oblikuje strankarsko politiko in strankarski prostor deli na dva pola na podlagi različnih ideoloških prepričanj;
- orodja za maksimiranje koristi, ki jih politična stranka želi doseči na podlagi racionalne odločitve o tem, katero mesto na ideološkem kontinuumu je glede na cilje, preference in namere zanjo najugodnejše.

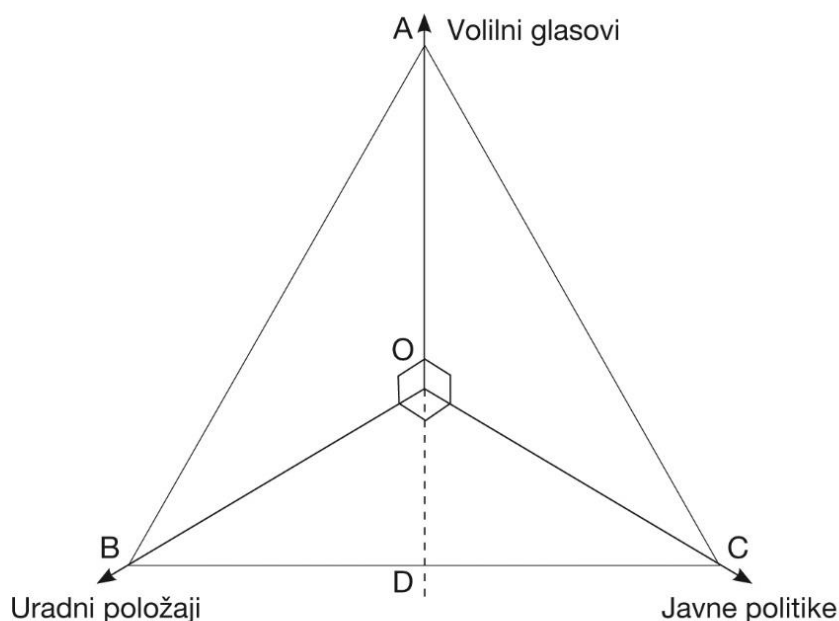
Pri obeh pristopih proučevanja ideologije političnih strank gre najverjetneje za dve skrajnosti, ki se v realnosti prepletata in dajeta vsaka svojo težo, obnašanje samo pri

izgradnji ideoloških predpostavk pa se od stranke do stranke razlikuje. Stranke med seboj tekmujejo zato, da lahko ponudijo najboljši način reševanja javnopolitičnih problemov, in so si konkurenčne v boju za pridobitev moči in vpliva (Hofmeister in Grabow 2011, 9). Ključno pri tem je predvsem razumevanje, kaj so glavni cilji političnih strank. Politološke razprave so si glede tega vprašanja enotne, zato se običajno srečamo z razlago, da je cilj vsake politične stranke vstop v predstavniško telo in s tem pridobitev politične moči. V nadaljevanju se bomo oprli na teoretično bolj razdelane vrste političnih ciljev, ki sta jih izpostavila Müller in Strøm v svoji knjigi *Policy, Office or Votes* (1999). Posamezna vrsta cilja se bolj ali manj nanaša na klasifikacijo političnih strank glede na usmerjenost njihovih ciljev bodisi v implementacijo javnih politik (angl. *policy-seeking*), v pridobitev uradnih položajev (angl. *office-seeking*) ali v pridobitev volilnih glasov (angl. *vote-seeking*).

Stranke, ki so usmerjene v implementacijo javnih politik, se prvenstveno osredotočajo na svojo ideologijo in si prizadevajo za spremembe oziroma za realizacijo političnih ciljev. Te stranke izhajajo iz predpostavke, da državljani v demokraciji podpirajo določeno stranko ravno zato, ker pričakujejo, da bo zagotovila želene javnopolitične spremembe (Müller in Strøm 1999, 5). Povsem nasprotno so stranke lahko prvenstveno usmerjene v pridobitev čim večjega števila položajev v okviru izvršilne veje oblasti, pri čemer so motivi lahko zelo nejasni: lahko skušajo z zasedbo ministrskih in uradniških mest dobiti dejanski vpliv na sprejemanje javnih politik ali pa si tako zagotoviti ugoden položaj tudi za delovanje v prihodnje. Kadar stranka teži k pridobitvi določenih položajev v prepričanju, da ji bo tak položaj izboljšal razmere na naslednjih volitvah, in ima v okviru tega politične cilje, ki jih želi doseči, je tak cilj izrazito instrumentalen, saj glasovi sami po sebi politični stranki ne zagotovijo nikakršne moči, so pa lahko učinkovito uporabljeni za pridobitev pozicij moči (Strøm in Müller 1999, 8). Ne nazadnje pa prevlada ocena, da so stranke v svojem primarnem cilju usmerjenje predvsem v pridobitev volilnih glasov (*vote-seeking*). Tu se avtorja opreta na Downsovo teorijo, ki izhaja iz definicije politične stranke, ki pravi, da je to skupina ljudi, ki si prizadeva čim bolj maksimirati svojo volilno podporo, zato da pridobi nadzor nad vlado. Downs (1957, 28) namreč pravi, da: »...politične stranke kreirajo javne politike tako, da zmagajo na volitvah, in ne obratno, da zmagajo na volitvah zato, da oblikujejo javne politike«. Da je primarni cilj političnih strank pridobitev čim večje volilne podpore, izhaja tudi iz dejstva, da je šele s pridobitvijo zadostnega števila glasov

mogoče doseči preostala dva cilja, tako zasedbo uradnih položajev kot možnosti oblikovanja javnih politik.

Slika 3.3: Prikaz možnih kombinacij vedenja političnih strank glede na njihove cilje.

Vir: Müller in Strøm (1999, 13).

Opisani trije modeli so teoretične predpostavke, ki se v realnosti zelo različno odražajo in medsebojno prepletajo. Stranke so namreč kompleksne organizacije, ki niso notranje homogene glede tega, po katerem od omenjenih modelov ravna oziroma katerega od ciljev primarno zasledujejo. Te modele oziroma vse možne kombinacije med njimi ponazarja trikotnik na Sliki 3.3, ki zajema vse možnosti vedenja političnih strank glede na njihove cilje. Stranke, ki so usmerjene izključno v pridobivanje glasov in tega cilja niso pripravljene žrtvovati za ceno javne politike ali določenih položajev, so v točki A. Stranke, ki so usmerjene izključno v pridobitev uradnih položajev, so v točki B, stranke, ki težijo izključno k zasledovanju javnih politik, pa v točki C. Stranke, ki eno vrsto cilja povsem izključujejo, so umeščene na nasprotno stranico trikotnika. Tako na primer stranke, ki ne dajejo pomena cilju pridobitve čim večjega števila glasov, padejo na stranico BC. Stranke, ki sočasno zasledujejo vse tri cilje, pa spadajo v območje O znotraj trikotnika.

Ko se torej sprašujemo, kateri je glavni cilj političnih strank, lahko predpostavimo, da si večina strank želi narediti neke spremembe, torej imajo določeno agendo in imajo določene politične cilje. Za doseg te ciljev pa ubirajo različne strategije. Seveda je z vidika racionalne teorije politična stranka v sodobnih demokratičnih sistemih brez dvoma stranka, ki teži k pridobitvi čim večjega števila glasov, saj je to ključno za pridobitev politične moči. Vendarle pa je politično stranko težko opredeliti izključno kot akterja, ki se bori za glasove, še zlasti v večstrankarskem sistemu, kjer je potreba po iskanju kompromisov pogosto večja (Sanden 2017). Poleg tega imajo politične stranke že svojo institucionalno zgodovino, ki je navadno tesno prežeta z ideologijo (Ware 1996), in se kot take hote ali nehoti oklepajo določenih ideoloških prepričanj. Ko govorimo o novih strankah, velja ravno nasprotno, saj jim je z vidika dinamičnega predstavništva lažje zavzeti ugodnejšo ideološko pozicijo, vendar pa tudi zanje velja, da na neki točki morajo določiti svoj položaj na ideološkem kontinuumu. Torej: tudi če je ideologija v strankarskem življenju razpršena, razredčena in dvoumna z namenom, da stranka pridobi čim večje število glasov, še vedno igra pomembno vlogo (Sanden 2017).

Ob vprašanju, kakšni so cilji političnih strank in kako je moč oblikovanja javnih politik razdeljena znotraj posameznih strank, je pomembno tudi vprašanje institucionalne sestave države, saj lahko na oblikovanje javnih politik pomembno vplivajo tudi drugi akterji, kot na primer predsednik vlade. Teorija t. i. prezidencializma (angl. presidentialism), ki sta jo v zadnjem obdobju najnatančneje konceptualizirala Poguntke in Webb (2005), boj za oblast z ravni političnih strank, njihovih načel, programov in ideologij prestavi močno na raven posameznih akterjev pri katerih se koncentrira politična moč. Trend bolj personalno usmerjenega volilnega procesa političnim voditeljem (predsedniku vlade oziroma predsedniku države) daje večjo avtonomnost pri promociji stališč lastne politične stranke in večjo avtoriteto znotraj sistema vodstvenih funkcij (Poguntke in Webb 2005, 36). Pomembno pri tem je, da se prezidencializem v parlamentarnih sistemih še vedno pomembno razlikuje od predsedniških sistemov, je pa res, da v svoji naravi v obeh primerih slabi položaj politične stranke. Tako so vladne odločitve jasneje povezane z odločitvami vodstva, in ne toliko s politikami političnih strank (prav tam). Zaradi dejstva, da predsedniki političnih strank v primerih prevzema funkcij oblasti postajajo avtonomni politični akterji, ki lahko s svojo politično močjo vplivajo na javne politike, je treba v empiričnem delu upoštevati tudi moč predsednika vlade, zlasti pa vprašanje njegove ideološke pozicije.

Vstop v vlado politični stranki nedvomno ponuja različne možnosti za doseg zastavljenih ciljev. Cilji politične stranke lahko tako pronicajo v cilje oziroma prioritete politike vlade. Obenem pa se je treba zavedati, da če stranka vstopi v parlament oziroma v vlado, to še ne pomeni nujno, da lahko (sama ali s koalicijskimi partnerji) oblikuje takšne javne politike, kot si želi. In prav to bo predmet analize v nadaljevanju, kjer bomo preverjali predvsem to, ali javne politike vlade odražajo ideološko pozicijo političnih strank, ki to vlado sestavljajo.

4 EMPIRIČNI DEL

4.1 Izbor enot analize

Za vzorec analize smo izbrali vlade v državah članicah Evropske monetarne unije¹⁸ v letih od 2000 do 2015.¹⁹ Enota analize je torej vlada po posameznih letih, kar pomeni, da vzorec skupaj zajema 278 enot.²⁰ Evropsko monetarno unijo smo izbrali zato, ker gre za zaključeno celoto držav, ki v okviru monetarne unije vključuje določene skupne gospodarske in fiskalne politike ter skupno denarno valuto, kar ustvarja razmere za statistično analizo med seboj relativno primerljivih držav. Pomembno je tudi dejstvo, da časovno obdobje 15 let zajema približno enako število let pred finančno-gospodarsko krizo leta 2008 in po njej (± 8 let), saj lahko tovrsten zunanji dejavnik pomembno izkrivi rezultat študije. Finančna in gospodarska kriza po letu 2008 je namreč močno spremenila politike posameznih vlad, zato je bilo v analizi smiselno opredeliti časovno obdobje, ki bo kljub temu dejstvu dalo reprezentativne rezultate. Na politične odločitve, še zlasti na področju socialno-ekonomskih politik, takšni dogodki pomembno vplivajo, jih pa lahko z zajetjem daljšega časovnega obdobja uravnotežimo.

Družboslovno raziskovanje je svojevrstno prav zaradi dejstva, da za opazovanje določenega družbenega pojava ni mogoče zagotoviti izoliranih razmer. Prav zato v politoloških raziskavah prevladuje primerjalni pristop držav, ki pogosto temelji na kvalitativnem raziskovanju in omogoča proučevanje enot, ki se med seboj razlikujejo v številnih posameznih značilnostih. Primerjalne družboslovne študije, ki zajemajo večje število enot za raziskavo, velikokrat zajemajo enote s podobnimi institucionalnimi karakteristikami, pri čemer pa nabor enot (navadno držav) ostaja relativno omejen. Tako so številne študije usmerjene v raziskovanje rezultatov delovanja točno določene institucionalne strukture oziroma razlik med njimi, kar se nadgrajuje v številne primerjalne študije na ravni sistemov: kot na primer primerjava med parlamentarnim in predsedniškim sistemom, med enostrankarskimi in večstrankarskimi sistemi, med

¹⁸ Države Evropske monetarne unije: Avstrija, Belgija, Ciper, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugalska, Slovaška, Slovenija in Španija.

¹⁹ Države, ki so v evrsko območje vstopale po letu 2000, se v študijo vključujejo z letom vstopa v Evropsko unijo, kljub temu da so nekatere med njimi denarno valuto evro sprejele z zamikom, kot na primer: Grčija leta 2001, Slovenija leta 2007, Ciper in Malta leta 2008, Slovaška leta 2009, Estonija leta 2011, Latvija leta 2014 in Litva leta 2015.

²⁰ Če bi nam uspelo pridobiti podatke (za odvisno in obe neodvisni spremenljivki) za vse vlade EMU v izbranem obdobju za vseh 15 let, bi vzorec obsegal 285 enot, vendar je bilo treba zaradi pomanjkanja podatkov nekatere vlade izločiti iz analize. To pomeni, da je iz vzorca izpadlo 2,4 % od vseh predvidenih enot analize, kar je statistično zanemarljiv odstotek.

enodomnimi in dvodomnimi sistemi. V sodobni politični znanosti obstaja splošno soglasje o tem, da so institucije pomembne, vendar pa pri analizah, osredotočenih na rezultate posameznih institucionalnih struktur, ta mnenja niso več enotna (Tsebelis 1995, 290). S celostno obravnavo teh specifičnih značilnosti dobimo sicer zelo poglobljen uvid v raziskovalni problem na manjšem vzorcu primerjalnih enot, težava pa nastane z vključevanjem večjega števila enot, kjer glavni namen ni podrobna analiza posamezne enote, ampak je cilj usmerjen v generalizacijo neke trditve. Prav zaradi tega je študija v empiričnem delu zastavljena na velikem številu enot, kar je značilno za kvantitativno raziskovanje, ki svoje prednosti kaže predvsem v možnostih (numeričnega) vrednotenja spremenljivk, dokazovanja zastavljenih hipotez in iskanja vzročnih povezav. Alternativa takemu pristopu bi bila izbor manjših skupin držav, ki bi si bile tudi v nekaterih institucionalnih dejavnikih relativno podobne (npr. enak politični, strankarski, volilni sistem ...), kar pa bi študijo skrčilo na neprimerljivo manjše število enot raziskave, s čimer bi izgubili vse prednosti, ki jih omogoča študija velikega vzorca. Če namreč lahko dokažemo, da neka trditev drži v različnih institucionalnih sistemih, je to za nas prednost, saj lahko pomeni, da je ta ugotovitev univerzalna.

4.2 Določitev neodvisne spremenljivke

Izhajamo iz dejstva, da ima vsaka parlamentarna politična stranka, ki je hkrati vladna stranka (najsi bo v enostrankarski vladi ali kot del koalicije), možnost vplivati na politične odločitve na izvedbeni ravni. Tako bo vladna ideološka usmeritev med levim in desnim polom uporabljena kot neodvisna spremenljivka. Izhodiščni podatki bazirajo na merjenju ideološke pozicije politične stranke. Zato je bilo treba za namene te študije narediti preskok z enote politične stranke na enoto vlade. Vrednotenje levo-desne pozicije vlade je pri enostrankarskih vladah enako ideološkemu vrednotenju politične stranke, zahtevnejše pa postane v primerih koalicijskih vlad in nekaterih njihovih neizogibnih značilnosti. V večini držav članic Evropske unije se oblikujejo koalicijske vlade, v katerih pa teža oziroma politična moč posamezne stranke v koaliciji ni enaka oziroma je odvisna od števila poslanskih mandatov in številnih drugih dejavnikov, med katerimi so mnogi metodološko težko merljivi.

Ideološka pozicija koalicijskih vlad je torej kombinacija ideoloških značilnosti političnih strank, ki vlado sestavljajo. Raziskovalni model magistrskega dela ima to pomanjkljivost, da ni mogoče z natančnostjo vrednotiti moči posamezne politične stranke znotraj koalicije. Na tej točki se odpirajo razmisleki v smeri merjenja ideološke pozicije posamezne politične stranke, najsi s številom poslanskih mandatov najsi s številom ministrskih položajev, vendar tudi v teh primerih naletimo na težave tako na ravni argumentacije kot na izvedbeni ravni. V praksi se na primer pogosto izkaže, da imajo prav majhne koalicijske stranke velik pogajalski potencial. Vendar pa je kljub navedenemu mogoče povzeti, da morajo stranke vladne koalicije delovati relativno homogeno, sicer ogrožajo svoj obstanek. Zato se je za izbor enote primerjave kljub nekaterim pomanjkljivostim zdelo najbolj smiselno uporabiti povprečje ideoloških pozicij strank, ki vlado sestavljajo. Prav tako je nedvomno tudi, da v parlamentarnih sistemih in v kontekstu trendov, ki se nagibajo k t. i. prezidencializmu, pomembno moč odločanja nosi predsednik vlade oziroma predsednik države v predsedniških sistemih, kar je bilo smiselno upoštevano. Neodvisna spremenljivka je torej ideološka pozicija vlade, ki je izračunana kot povprečna ideološka pozicija političnih strank, ki vlado sestavljajo, in ideološka pozicija predsednika vlade oziroma predsednika države.

$$\frac{IP\ POL.\ STRANKA(1) + IP\ POL.\ STRANKA(2) + IP\ POL.\ STRANKA(N) + IP\ PREDSEDNIK\ VLADE\ O\ DRŽAVE}{N + 1} = IDEOLOŠKA\ POZICIJA\ VLADE$$

Postavlja se vprašanje, ali je primerno, da izhajamo iz predpostavke, da vsi vključeni akterji enako prispevajo k procesu odločanja, in odgovor je, da njihov vpliv na oblikovanje javnih politik definitivno ni enak. Vendar se je izbrani model kljub temu izkazal za najprimernejšega. Kot alternativo zadevnemu izračunu (skupne) ideološke pozicije vlade bi lahko to merili glede na odstotek poslanskih mandatov posamezne vladne stranke v predstavniškem telesu. Politična stranka z več sedeži bi tako v izračunu sorazmerno glede na volilni rezultat bolj prispevala k ideološki poziciji vlade kot na primer tista koalicijska stranka, ki zaseda manj poslanskih sedežev. Vendar pa se politika na izvedbeni ravni sprejema znotraj vladne sestave, kjer se (praviloma) sprejemajo odločitve ne glede na število sedežev posamezne politične stranke. Pogosto o pomembnih vprašanjih odloči prav manjša koalicijska stranka, saj lahko kljub majhnemu številu poslanskih mest prevesi rezultat in pomembno vpliva na končno

odločitev. Prav tako v sorazmernem upoštevanju vpliva ideološke pozicije predsednika vlade (oziroma predsednika države v predsedniških sistemih) ne moremo izhajati iz predpostavke, da je njegovo mesto enakovredno poslanskemu mandatu. Akumulira namreč večjo pogajalsko in večjo odločevalsko moč. Ko upoštevamo ministrsko sestavo, pa ta glede na moč posamezne stranke ni nujno skladna z rezultatom volitev (kot to velja za sedeže v parlamentu) in lahko vključuje tudi strankarsko neopredeljene ministre. Zato ta alternativa izračuna ideološke pozicije vlade ni bila primerna za našo študijo.

Kot druga alternativa se je pojavil razmislek o izračunu ideološke pozicije vlade tako, da vzamemo povprečje dveh najbolj skrajnih ideoloških pozicij vladnih političnih strank, torej središčno vrednost med dvema ideološko najbolj oddaljenima strankama v vladi. Ker so politične stranke z bolj skrajnimi pozicijami na ideološkem kontinuumu praviloma zastopane v manjšem odstotku, bi to izkrivilo rezultate študije. Prav tako bi s tem zanemarili vpliv tistih vladnih deležnikov (in njihove številčne zastopanosti), ki so med tema skrajnima vrednostma (če imamo npr. vlado sestavljeno iz petih strank A-B-C-D-E, bi bil rezultat enak, kot če bi imeli vlado sestavljeno iz dveh strank A-E). Zato je prevladala ocena, da je najboljši približek izračuna ideološke pozicije vlade povprečna ideološka vrednost vseh vladnih političnih strank z upoštevanjem ideološke pozicije predsednika vlade oziroma države (t. i. obtežitev).

Ideološka pozicija vlade je izračunana na podlagi ideološke pozicije političnih strank na podlagi podatkov ekspertnih študij Univerze v Severni Karolini (Chapel Hill Expert Survey). Te študije politične stranke vrednotijo na podlagi ideoloških vprašanj v posameznem letu in določajo njihov položaj na ideološkem kontinuumu z vrednostmi od 0 do 10, kjer 0 predstavlja skrajno levi pol, 5 sredino in 10 skrajno desni pol. Te vrednosti so prikazane v obliki treh kazalnikov:

LRGEN – prikazuje položaj stranke glede na njeno splošno ideološko pozicijo;

LRECON – prikazuje položaj stranke glede na njeno ideološko stališče o ekonomskih vprašanjih (stranke na ekonomsko levem ideološkem polu se zavzemajo za aktivno vlogo države v gospodarstvu, stranke na desnem ideološkem polu pa se zavzemajo za privatizacijo, manj vloge države, vitko državo blaginje ipd.).

GALTAN – prikazuje položaj stranke glede na njene poglede na demokratične svoboščine in pravice (pola delita strankarski prostor na libertarne stranke na levi strani in avtoritarne na desni strani kontinuumu).

Ker se v študiji ukvarjamo z raziskovanjem vpliva na socialno-ekonomske politike, sta kot neodvisni spremenljivki izbrana splošno levo-desni kazalnik (LRGEN) in ekonomsko levo-desni kazalnik (LRECON) ideološke pozicije političnih strank (iz katere sta po zgoraj opisani formuli izračunana LRGEN in LRECON za posamezno vladno sestavo).

4.3 Določitev odvisnih spremenljivk

Izbrali smo dve odvisni spremenljivki, s katerima je mogoče preverjati zastavljeni hipotezi. Gre za socialno-ekonomska kazalnika, merjena na letni ravni v državah članicah Evropske monetarne unije, iz česar lahko razberemo gibanje kazalnikov v obdobju posamezne vlade na letni ravni. Tako je kot ekonomski kazalnik izbran javnofinančni primanjkljaj države, kot socialni kazalnik pa izdatki države za socialno varnost. Zanima nas namreč, ali se izbrana kazalnika gibljeta v odvisnosti od levo-desne ideološke pozicije vlade, in to morebitno odvisnost skušamo empirično dokazati.

Javni dolg ali tudi državni dolg je celoten znesek dolga posamezne države in ga lahko zasledimo tudi v podkategorijah, kot npr. zunanji/notranji ali bruto/neto dolg države. Opredeljen je kot nominalna vrednost neporavnanih obveznosti države ob koncu leta (Eurostat 2017) in po svoje pravzaprav predstavlja vsoto preteklih proračunskih primanjkljajev. Podobno je opredeljen tudi v Maastrichtski pogodbi, ki ga definira kot neto javnofinančno posojanje v razmerju do neto javnofinančnega izposojanja (Eurostat 2016). Proračunski primanjkljaj ali javnofinančni primanjkljaj pa je presežek ali primanjkljaj države v posameznem letu. V empiričnem delu je izražen kot odstotek bruto domačega proizvoda. Ta kazalnik nam torej daje informacijo o stanju obveznosti države do preostalega gospodarstva in do tujine. Javnofinančni primanjkljaj se torej povečuje, če država v določenem obdobju (navadno se meri na letni ravni) porabi več denarja, kot ga ustvari, in obratno. Z izključitvijo zunanjih dejavnikov, ki smo jih skušali uravnotežiti z zajetjem dovolj dolgega časovnega obdobja, je torej smiselno preverjati, ali leve vlade res sprejemajo takšne politike, ki javnofinančni primanjkljaj povečujejo, in obratno: ali so desne vlade res bolj nagnjene k politikam varčevanja. Pomembno pri tem je, da javnofinančni primanjkljaj nastaja s sprejetjem določenih ukrepov znotraj izvršilne veje oblasti. Vlade z različno ideološko pozicijo imajo torej s

sprejemanjem in izvajanjem politik možnost neposrednega vpliva na javnofinančni primanjkljaj.

Za preveritev druge hipoteze smo kot spremenljivko izbrali kazalnik socialnih izdatkov. Socialni izdatki ali izdatki za socialno varnost države so samo eden od proračunskih izdatkov, ki se sicer delijo po funkcijah v 10 razredov: javna uprava; obramba in zaščita; javni red in varnost; gospodarske dejavnosti; varstvo okolja; stanovanjska dejavnost in prostorski razvoj; zdravstvo; rekreacija, kultura in dejavnosti neprofitnih organizacij; izobraževanje in socialna varnost (Eurostat 2016). V empiričnem delu je izražen v denarni valuti, in sicer koliko evrov država nameni za socialne izdatke na enega prebivalca. Za kazalnik socialnih izdatkov smo se odločili, ker se kar najbolj približa splošni ideološki cepitvi med levo in desno pozicijo političnih strank. Gre za kazalnik, ki zajema izdatke socialnih prejemkov, sestavljenih iz transferjev, v naravi ali denarju, za gospodinjstva ali posameznike za zmanjševanje njihovega finančnega bremena oziroma olajšanja določenih tveganj ali potreb, vključujoč administrativne stroške tega sistema (prav tam). Ti izdatki se računajo letno na državni ravni po tekočih cenah in vključujejo izdatke iz državnega proračuna za transferje socialne zaščite v primerih bolezni, invalidnosti, starostnih pokojnin, nadomestil za brezposelnost, določenih ugodnosti, kot so stanovanjske koristi, socialne podpore idr. (Eurostat 2017).

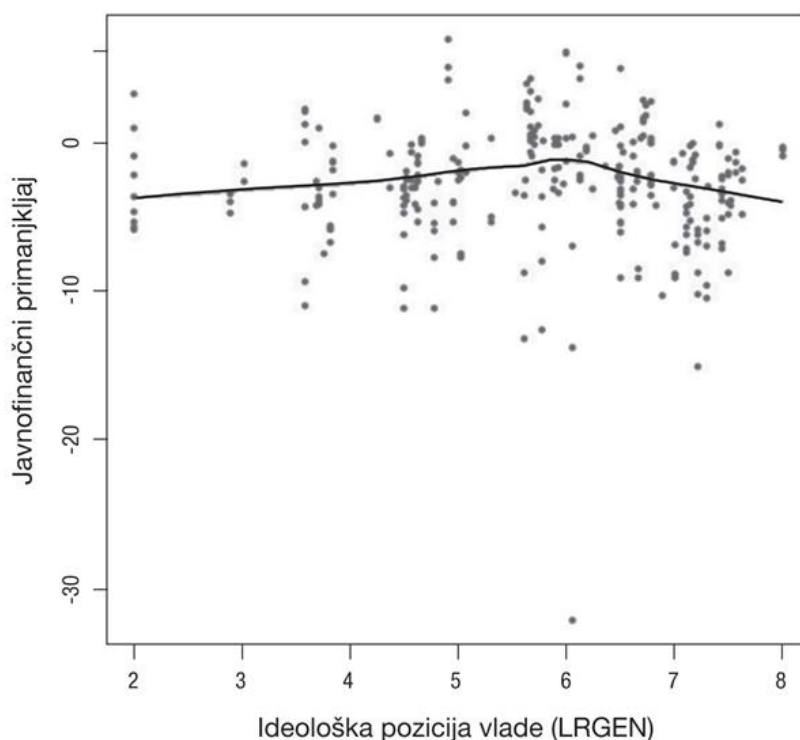
4.4 Rezultati analize

S prvo hipotezo smo predpostavili, da je javnofinančni primanjkljaj držav članic Evropske monetarne unije odvisen od ideološke pozicije vlade. Grafa prikazujeta kazalnik javnofinančni primanjkljaj države v odvisnosti od ideološke pozicije vlade, in sicer Graf 4.1 za splošno levo-desno ideološko vrednost (LRGEN) in Graf 4.2 za ekonomsko levo-desno vrednost (LRECON). Razporejenost enot analize v obeh primerih kaže na nekoliko višjo koncentracijo enot na desnem polu, vendar ne formira statistično značilne razporeditve, ki bi kazala na linearno odvisnost med obema spremenljivkama.

Glede na zastavljeno hipotezo bi v obeh grafih pričakovali naraščajoči trend krivulje. Na skrajno levi strani grafov bi skladno s predstavljenimi teoretičnimi izhodišči pričakovali najnižje vrednosti (torej višji javnofinančni primanjkljaj države, ker gre za negativne

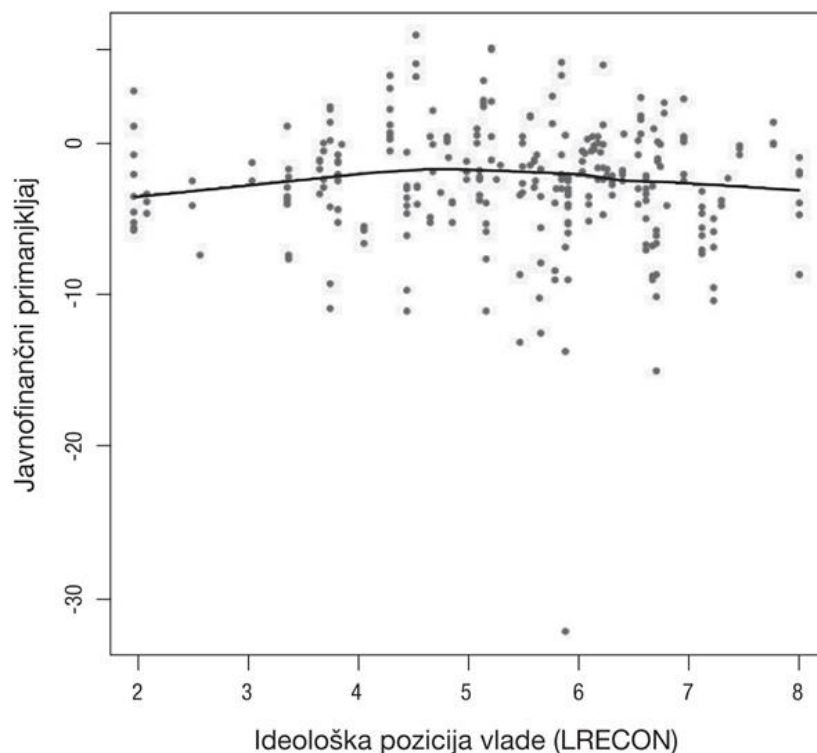
vrednosti spremenljivke) in obratno, na skrajno desni strani obeh grafov bi pričakovali najvišje vrednosti javnofinančnega primanjkljaja države (torej nižji javni javnofinančni primanjkljaj). Vendar ni tako. Povprečna vrednost javnofinančnega primanjkljaja vseh enot analize znaša $-2,8$ % BDP in iz obeh grafov (Graf 4.1 in Graf 4.2) je razvidno, da se v liniji te vrednosti koncentrira večje število enot.

Graf 4.1: Javnofinančni primanjkljaj države v odvisnosti od ideološke pozicije vlade – splošno levo-desna ideološka pozicija (LRGEN).

Splošno levo-desna ideološka pozicija vlad (LRGEN) zavzema vrednosti med 2 in 8,7. Trendna črta v Grafu 4.1 narašča, doseže vrh pri okvirni vrednosti ideološke pozicije 6 in nato vidno pade – zanimivo vlade, ki beležijo visoke vrednosti javnofinančnega primanjkljaja (pod -11), padejo na desno zmerno krilo ideološkega spektra. Ekonomsko levo-desna ideološka pozicija vlad (LRECON) zavzema vrednosti med 1,4 in 8,6. Trendna črta v Grafu 4.2 dosega blažji vrh, in sicer pri okvirni vrednosti 5 ideološkega spektra, in prav tako ne kaže značilne oblike, ki bi dokazovala odvisnost med javnofinančnim primanjkljajem države in ekonomsko ideološko pozicijo vlad.

Graf 4.2: Javnofinančni primanjkljaj države v odvisnosti od ideološke pozicije vlade – ekonomsko levo-desna ideološka pozicija (LRECON).

Najvišje vrednosti javnofinančnega primanjkljaja v % BDP beležijo:

- ☞ –32,1 % BDP Irska leta 2010 pod vodstvom stranke Fianna Fáil - The Republican Party (premier Brian Cowen), ki predstavlja skrajni odmik, saj druge najvišje vrednosti javnofinančnega primanjkljaja komaj presegajo vrednost –15 % BDP;
- ☞ –15,1 % BDP Grčija med letoma 2008 in 2013 pod vodstvom stranke New Democracy (premiera Konstantinos A. Karamanlis in Antonis Samaras);
- ☞ –12,6 % BDP Irska leta 2011 pod vodstvom stranke Fine Gael – Family (premier Enda Kenny);
- ☞ –11,2 % BDP Portugalska leta 2012 pod vodstvom stranke Social Democratic Party (premier Aníbal Cavaco Silva);
- ☞ –11,0 % BDP Španija leta 2009 pod vodstvom stranke Spanish Socialist Workers' Party (premier José Luis Rodríguez Zapatero).

Kot vidimo, so vse te visoke vrednosti javnofinančnega primanjkljaja zaznane po letu 2008, ko je bil vpliv finančne in gospodarske krize na javne finance držav članic največji. Slednje kaže na to, da imajo tovrstni zunanji dejavniki bistveno večji vpliv na gibanje kazalnika javnofinančnega primanjkljaja kot pa politika posamezne vlade v državi oz. njena ideološka pozicija.

Najnižji javnofinančni primanjkljaj je pravzaprav presežek prihodkov države nad odhodki. Najnižje vrednosti javnofinančnega primanjkljaja v % BDP beležijo:

- ↳ 6,9 % BDP Finska leta 2000 pod vodstvom stranke Social Democratic Party (premier Paavo Lipponen),
- ↳ 6,0 % BDP Luksemburg leta 2001 pod vodstvom stranke Christian Social People's Party (premier Jean-Claude Juncker),
- ↳ 4,9 % BDP Irska leta 2000 pod vodstvom stranke Fianna Fáil – The Republican Party (premier Bertie Ahern).

Zanimiv primer je Irska, ki ji je v letih od 2000 do 2010 pod vodstvom iste politične stranke (Fianna Fáil – The Republican Party) uspelo iz najnižjih statistično zaznanih vrednosti javnofinančnega primanjkljaja (4,9 % BDP) ustvariti zelo velik javnofinančni primanjkljaj (–32,1 % BDP), kar je zgovoren pokazatelj tega, da ideološka pozicija vlade na makroekonomske kazalnike v državi nima vpliva (njena ideološka pozicija namreč zavzema vrednosti 6,2 za LRGEN in 5,9 za LRECON).

Tabela 4.1 prikazuje prvih pet skrajnih vrednosti ideološke pozicije vlade na vzorcu vseh enot analize za spremenljivko LRECON v primerjavi z javnofinančnim primanjkljajem. Te skrajne vrednosti ekonomsko ideološkega spektra kažejo, da vlade na skrajno desnem polu (vrednosti 8,3 in višje) odražajo nižji javnofinančni primanjkljaj in obratno, da vlade na skrajno levem polu (vrednosti 2,6 in nižje) odražajo višji javnofinančni primanjkljaj. Ta podatek je zanimiv in kaže, da bi bilo v nadgradnji študije smiselno več pozornosti nameniti razliki med značilnostmi zmernega levo-desnega prostora od skrajnih polov ideološkega spektra. Na splošno pa te ugotovitve v zadevni študiji ni mogoče generalizirati, ker vmesne vrednosti ideološkega spektra te odvisnosti ne odražajo.

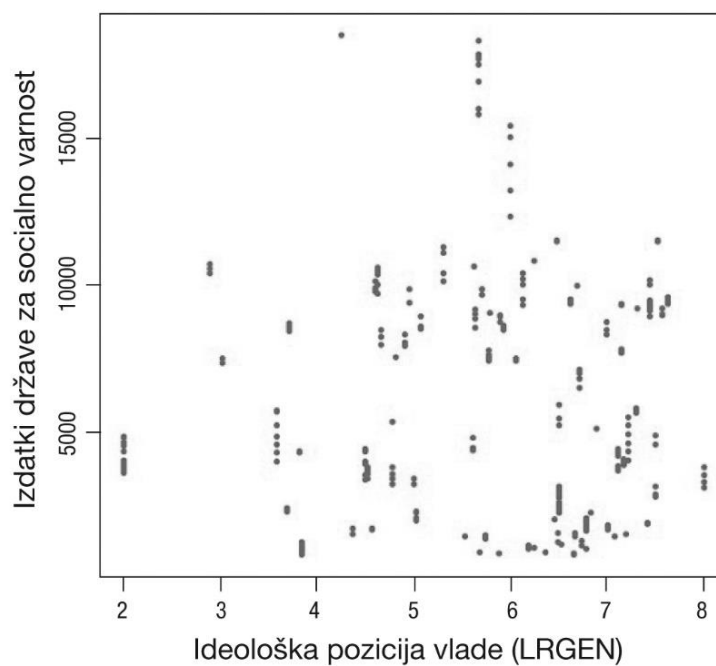
Tabela 4.1: Skrajne vrednosti²¹ ekonomske levo-desne ideološke pozicije (LRECON) v primerjavi z vrednostmi javnofinančnega primanjkljaja (merjeno v odstotku od BDP).

Država	Vlada	Leto	LRECON	Javnofinančni primanjkljaj (%BDP)
Skrajne vrednosti na levem polu				
Grčija	Alexis Tsipras (SYRIZA)	2015	1,4	-7,5
Ciper	Demetris Christofias (AKEL)	2003–2013	2	-4,9
Francija	François Hollande (PS)	2012–2015	2,1	-3,5
Belgija	Elio Di Rupo (PS)	2012–2014	2,4	-3,1
Slovaška	Robert Fico (SMER-SD)	2007–2010	2,6	-7,5
Skrajne vrednosti na desnem polu				
Slovenija	Janez Janša (SDS)	2005–2008	8,6	-1,4
Ciper	Demetris Christofias (AKEL)	2013–2015	8,5	-1,1
Latvija	Aigars Kalvītis (TP)	2004–2007	8,3	-0,7
Nizozemska	Mark Rutte (VVD)	2011–2015	8,3	-1,9
Estonija	Taavi Rõivas (ER)	2000–2015	8,3	0,1

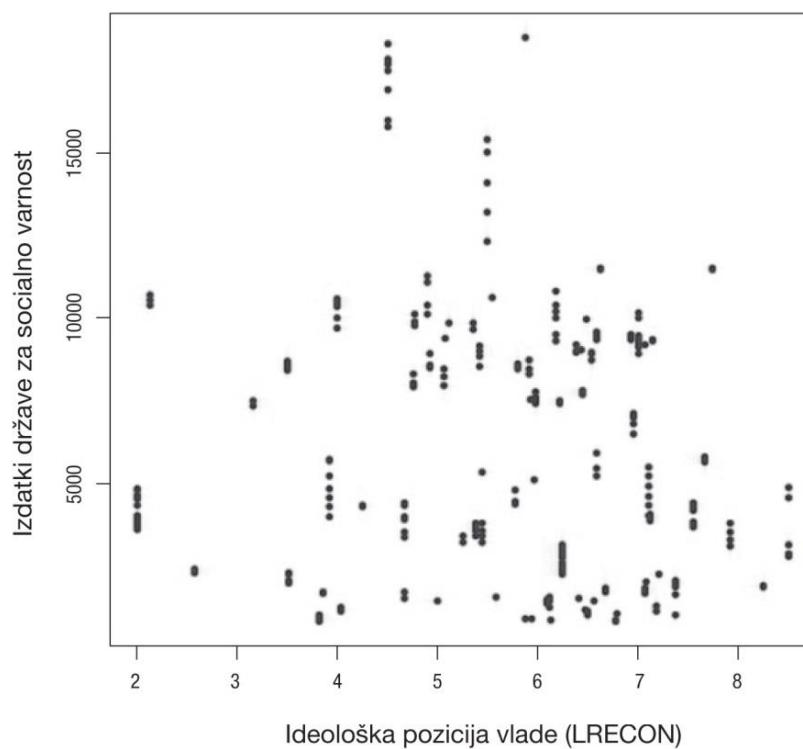
Z drugo hipotezo smo predpostavili, da je kazalnik izdatki države za socialno varnost v državah članicah Evropske monetarne unije odvisen od ideološke pozicije vlade. Grafa v nadaljevanju prikazujeta kazalnik izdatki države za socialno varnost v odvisnosti od ideološke pozicije vlade, in sicer Graf 4.3 za splošno levo-desno ideološko vrednost (LRGEN) in Graf 4.4 za ekonomsko levo-desno vrednost (LRECON). Porazdeljenost enot analize kaže v obeh primerih na nekoliko višjo koncentracijo enot na spodnjem delu grafa (pod 10.000 evrov na prebivalca). V nobenem primeru pa ni razvidne statistično značilne razporeditve, ki bi kazala na linearno odvisnost med spremenljivkama. Trendna linija v nobenem primeru, zaradi razpršenosti rezultatov in za linearno odvisnost netipične razporeditve, ni smiselna.

²¹ Skrajne vrednosti tako levega kot desnega pola ne gre enačiti s pojmom »skrajna/ekstremna« levica/desnica. Gre izključno za najvišje v študiji izmerjene ideološke vrednosti.

Graf 4.3: Izdatki države za socialno varnost v odvisnosti od ideološke pozicije vlade – splošno levo-desna ideološka pozicija (LRGEN).

Graf 4.4: Izdatki države za socialno varnost v odvisnosti od ideološke pozicije vlade – ekonomsko levo-desna ideološka pozicija (LRECON).

Glede na zastavljeno hipotezo bi v obeh grafih pričakovali padajoči trend, torej da izdatki za socialno varnost padajo sorazmerno z naraščanjem vrednosti ideološke pozicije vlade, vendar ni tako. Na skrajno levem polu bi tako pričakovali najvišje vrednosti (torej vlade, ki za socialne transferje namenjajo največ denarja) in obratno, na skrajno desni strani obeh grafov bi pričakovali najnižje vrednosti (torej vlade, ki za socialne transferje namenjajo najmanj denarja). Vendar ni tako.

Najnižje vrednosti izdatkov, to je pod 1.000 evrov na prebivalca, beležijo v:

- ↳ 795 evrov v Latviji leta 2000 pod vodstvom stranke Latvian Way (premier Andris Bērziņš);
- ↳ 987 evrov v Estoniji v letih 2000 in 2001 pod vodstvom stranke Pro Patria Union (premier Mart Laar);
- ↳ 983 evrov v Latviji do leta 2005 pod vodstvom stranke Latvian Way (premier Andris Bērziņš) in pozneje stranke People's Party (premier Aigars Kalvītis);
- ↳ 992 evrov v Litvi do leta 2004 pod vodstvom stranke Social Democratic Party of Lithuania (premier Algirdas Brazauskas).

Kot vidimo, so po letu 2005 vse vlade, zajete v študijo, presegale vrednost izdatkov za socialno varnost 1.000 evrov na prebivalca, višina tega izdatka pa skozi leta konstantno narašča pri vseh v študijo vključenih državah.

Najvišje izmerjene izdatke za socialno varnost beležimo pri vrednosti:

- ↳ 18.546 evrov v Luksemburgu leta 2014 pod vodstvom stranke Democratic Party (premier Xavier Bettel), kar predstavlja skrajni odmik od drugih enot analize, saj država skozi daljše časovno obdobje beleži visoke vrednosti tega izdatka;
- ↳ 10.591 evrov v Avstriji leta 2014 pod vodstvom stranke Social Democratic Party of Austria (SPÖ) (premier Werner Faymann);
- ↳ 10.126 evrov v Belgiji leta 2014 pod vodstvom Socialist Party Differently (premier Elio Di Rupo) (PS);
- ↳ 10.825 evrov na Finskem leta 2014 pod vodstvom stranke National Coalition Party (premier Alexander Stubb);
- ↳ 10.716 evrov v Franciji leta 2014 pod vodstvom stranke Socialist Party (predsednik François Hollande);

↳ 11.476 evrov na Nizozemskem leta 2014 pod vodstvom stranke People's Party for Freedom and Democracy (VVD) (premier Mark Rutte).

Seveda je mogoče razbrati, da gre za države Evropske unije z relativno dobrimi makroekonomskimi kazalniki in dobro razvitimi sistemi socialnega varstva, zato v tem oziru te vrednosti ne presenečajo. In obratno: pri najnižjih izdatkih držav za socialno varnost govorimo o baltskih državah, ki veljajo za nove demokracije. Zanimivo pa je, da so vse najnižje vrednosti izmerjene do leta 2005, vse najvišje izmerjene vrednosti pa v letu 2014, kar potrjuje, da se izdatki za socialno varnost iz leta v leto večajo neodvisno od ideološke pozicije posamezne vlade. Zanimivo je, da se skrajno visoke vrednosti izdatkov pri obeh neodvisnih spremenljivkah (LRGEN in LRECON) gibajo v območju srednjih vrednosti ideološkega spektra – torej med vrednostma 4 in 6 ideološke pozicije vlad.

Glede ideološke pozicije vlade velja enako kot v primeru javnofinančnega primanjkljaja, kjer splošno levo-desna ideološka pozicija vlad (LRGEN) zavzema vrednosti med 2 in 8,7, ekonomsko levo-desna ideološka pozicija vlad pa vrednosti med 1,4 in 8,6. Tudi v tem primeru je smiselno preveriti, kaj odražajo kazalniki v primerih najbolj skrajno izmerjenih vrednosti ideološke pozicije vlad. Tabela 4.2 prikazuje prvih pet skrajnih vrednosti na levem in na desnem polu ideološkega spektra za spremenljivko LRGEN v primerjavi z izdatki države za socialno varnost. Tudi pri tej parcialni preverbi na podvzorcu enot analize, ki vključuje samo pet najbolj skrajnih vrednostih ideološke pozicije vlade, ni mogoče razbrati, da bi med levim in desnim polom zaznali razlike pri izdatkih za socialno varnost. Najvišja izdatka (11.476 evrov in 10.825 evrov) celo padeta na desni pol, medtem ko lahko nizke vrednosti izdatkov (4.057 evrov in 4.857 evrov) zaznamo na obeh polih.

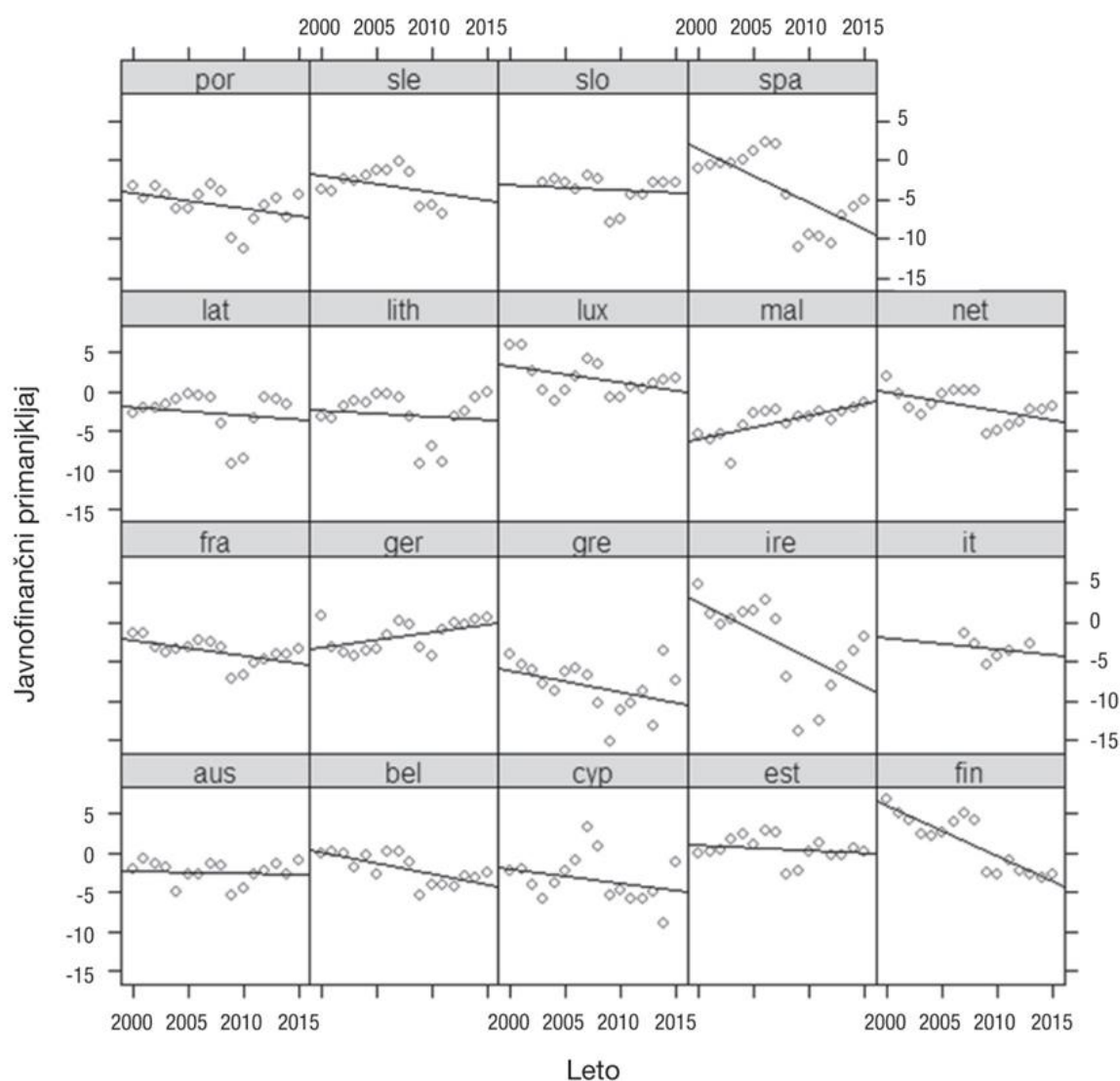
Tabela 4.2: Skrajne vrednosti splošne levo-desne ideološke pozicije (LRGEN) v primerjavi z višino izdatkov države za socialno varnost (merjeno v višini evrov na prebivalca).

Država	Vlada	Leto	LRGEN	Izdatki za socialno varnost (evrov na prebivalca)
Skrajne vrednosti na levem polu				
Ciper	Demetris hristofias (AKEL)	2003–2013	2	4.857,21
Belgija	Elio Di Rupo (PS)	2010–2014	3	10.126,85
Nemčija	Gerhard Schröder (SPD)	2001–2004	3,8	8.609,67
Avstrija	Werner Faymann (SPÖ)	2007–2015	3,9	10.591,04
Finska	Paavo Lipponen (SDP)	2000–2002	4	8.311,30
Skrajne vrednosti na desnem polu				
Slovenija	Janez Janša (SDS)	2005–2008	8,7	4.057,98
Španija	José María Aznar (PP)	2000–2004	8	3.985,74
Nizozemska	Mark Rutte (VVD)	2011–2015	7,8	11.476,72
Finska	Jyrki Katainen (KOK)	2013–2014	7,7	10.825,01
Litva	Andrius Kubilius (TS-LKD)	2009–2011	7,6	1.801,66

Ker se je izkazalo, da gibanje odvisnih spremenljivk, tako javnofinančnega primanjkljaja države kot izdatkov države za socialno varnost, generalno ni odvisno od pozicije vlade v ideološkem spektru, smo predvideli, da na gibanje (lahko) vpliva kakšen drug dejavnik. Izkazalo se je, da se oba kazalnika gibljeta linearno odvisno glede na čas. Sliki 4.1 in 4.2 prikazujeta gibanje obeh kazalnikov po posameznih državah skozi čas.

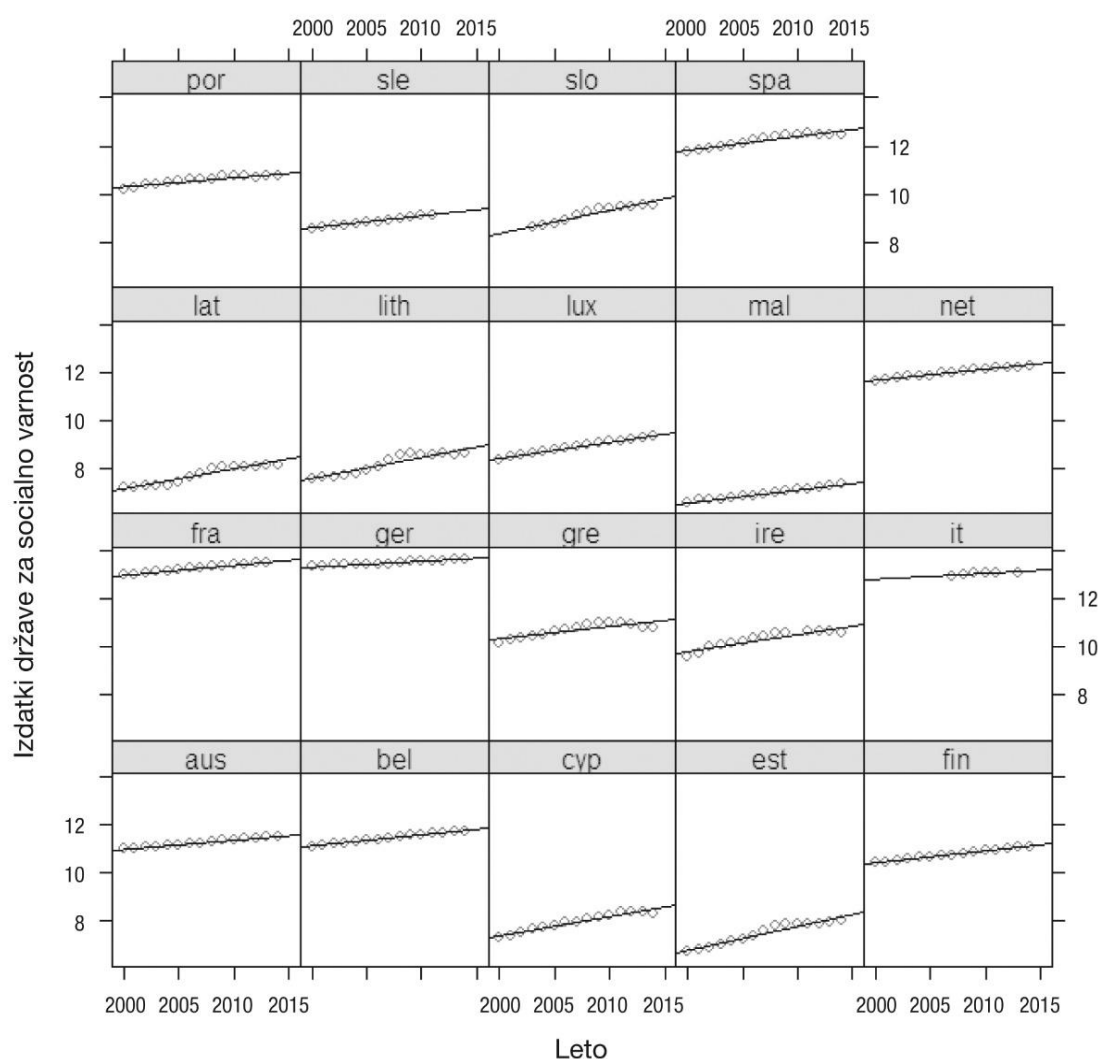
Iz Slike 4.1 je tako razvidno, da javnofinančni primanjkljaj države v letih od 2000 do 2015 linearno narašča (ker gre za kazalnik negativnih vrednosti, je to na grafu vidno kot linearno padajoča črta), in sicer v vseh državah Evropske monetarne unije z izjemo Malte in Nemčije, kjer javnofinančni primanjkljaj države linearno pada (tu velja ravno nasprotno, da v grafičnem prikazu linearna črta narašča).

Slika 4.1: Gibanje javnofinančnega primanjkljaja držav članic Evropske monetarne unije v letih od 2000 do 2015.

Iz Slike 4.2 pa lahko razberemo, da izdatki za socialno varnost v državah članicah Evropske monetarne unije v letih od 2000 do 2014 linearno naraščajo. Te ugotovitve sicer niso neposredno povezane z ideološko pozicijo vlad, lahko pa pripomorejo k razumevanju vpliva nekaterih zunanjih dejavnikov na gibanje teh kazalnikov in na značilnosti socialno-ekonomskih politik, ki jih vlade skozi daljše časovno obdobje oblikujejo.

Slika 4.2: Gibanje izdatkov za socialno varnost držav članic Evropske monetarne unije v letih od 2000 do 2015.

5 ZAKLJUČEK

V magistrskem delu smo izhajali iz prostorske teorije (Downs 1957; Ware 1996), ki predpostavi, da je mogoče stranke umestiti med dva linearno nasprotna ideološka bloka (leva in desna os) z razponom vseh vmesnih položajev med njima. Na podlagi tradicionalnih/stereotipnih prepričanj o tem, kaj razlikuje levico in desnico, smo predpostavili, da se levo usmerjene stranke oziroma vlade bolj zavzemajo za vzpostavitev socialnih in ekonomskih enakosti v družbi in nasprotujejo interesom prisilnih varčevanj, medtem ko se desno usmerjene stranke oziroma vlade zavzemajo za krepitev gospodarstva prek politik minimalne državne intervencije in vzpostavljajo okolje, bolj nagnjeno k varčevalnim ukrepom (Laver in Hunt 1992). Na podlagi teh predpostavk smo izbrali dva kazalnika, ki bi pričakovano to razliko med ideološkima blokoma lahko kar najbolj odražala, in sicer javnofinančni primanjkljaj države in izdatki države za socialno varnost. Na empiričnem vzorcu, ki zajema vlade v državah članicah Evropske monetarne unije v letih od 2000 do 2015, smo ugotovili, da ideologija (vladnih) političnih strank ne vpliva na socialno-ekonomske politike, ki jih vlade oblikujejo. Velja torej generalna ugotovitev, da postavljenih hipotez ni mogoče potrditi, saj se politične stranke pri oblikovanju in sprejemanju socialno-ekonomskih politik obnašajo pretežno neodvisno od svoje ideološke pozicije.

Ker smo analizirali le dva kazalnika za merjenje vpliva ideologije na značilnosti javnih politik, obstaja možnost, da bi bili rezultati drugačni, če bi v študijo vključili dodatne kazalnike, kar je ena od možnosti za nadgradnjo študije. Še zanimivejši pa so razmisleki glede možnosti nadaljnjega raziskovanja na področju razlikovanja med zmernim in skrajnim delom ideološkega spektra. Študija, ki je v analizo zajela 278 enot, je namreč pokazala, da se odvisnost med ideološko pozicijo vlad in sprejetimi socialno-ekonomskimi politikami v zmernem krilu, tako na levem kot na desnem polu, ne odraža. V primeru skrajnih vrednosti ideološkega spektra²² pri kazalniku javnofinančnega primanjkljaja države pa je bilo razvidno, da vlade na skrajno levem polu dejansko odražajo višje vrednosti javnofinančnega primanjkljaja in obratno, da imajo vlade s skrajnimi vrednostmi ideološke pozicije na desnem polu nižje izmerjene vrednosti javnofinančnega primanjkljaja. Gre za zanimivo ugotovitev, ki kaže, da bi bilo smiselno narediti takšno segmentacijo ideološkega spektra, ki bi poleg levo-desne

²² Skrajne vrednosti tako levega kot desnega pola ne gre enačiti s pojmom »skrajna/ekstremna« levica/desnica. Gre izključno za najvišje v študiji izmerjene ideološke vrednosti.

delitve razlikovala med zmernim levo-desnim prostorom in skrajnimi poli ideološkega spektra. Vendar pa se je ta ugotovitev v našem primeru odrazila na vzorcu, ki obsega vsega 3,6 % vseh v študijo vključenih enot analize, zato te ugotovitve ni mogoče posploševati.

Zgovorni so tudi podatki, ki prikazujejo gibanje obeh analiziranih kazalnikov skozi obdobje petnajstih let. Izkazalo se je, da se oba kazalnika, tako javnofinančni primanjkljaj države kot izdatki za socialno varnost, gibata linearno glede na čas. Tako javnofinančni primanjkljaj v državah članicah Evropske monetarne unije v letih med 2000 in 2015 konstantno raste. Izjema sta Malta in Nemčija, kar je mogoče utemeljevati na kvalitativni ravni, saj gre za izjemi, ki sta lahko posledica drugih dejavnikov. Nemčija kot eno vodilnih svetovnih gospodarstev velja za industrijsko velesilo Evropske unije. V vseh letih je ohranila relativno stabilno gospodarsko rast, kar se odraža v tem, da delež javnofinančnega primanjkljaja skozi analizirano obdobje pada. Pomembno dejstvo je tudi to, da ima država poleg finančne stabilnosti visoko stopnjo politične stabilnosti, saj je vlada pod vodstvom premierke Angele Merkel (stranka Christian Democratic Union of Germany) na oblasti vse od leta 2005. Na drugi strani se Malta zaradi svojega geostrateškega položaja in ranljivega gospodarstva dolga leta sooča s svojevrstnimi težavami, ki so se še zlasti odrazile v času finančno-gospodarske krize po letu 2008, vendar ji je javnofinančni primanjkljaj uspelo zadržati v padajočem trendu. Slednje bi bilo zanimivo raziskovati izhajajoč iz institucionalnih karakteristik političnega sistema v državi. Malta ima namreč razvit dvostrankarski sistem, v katerem je dolga leta (2000–2012) na oblasti vztrajala Nacionalna stranka pod vodstvom premiera Lawrenca Gonzija. Ta rezultat vsekakor odpira razmislek, ali lahko tudi določena institucionalna struktura v državi in/ali stabilnost vlade (zlasti trajanje vlade in nastop več zaporednih mandatov pod vodstvom iste politične stranke) vpliva na javnofinančne politike v državi.²³ Vendar gre v teh dveh primerih za izjemi, medtem ko vseh drugih državah Evropske monetarne unije javnofinančni primanjkljaj iz leta v leto narašča. Ko pogledamo gibanje kazalnika izdatkov za socialno varnost skozi čas, ugotovimo, da ti izdatki v vseh državah brez izjeme naraščajo. Torej se oba kazalnika v daljšem časovnem obdobju gibata neodvisno od ideološke pozicije vlad.

²³ Značilnosti dvostrankarskega sistema odražajo sicer tudi Ciper, Grčija (do leta 2010), Portugalska in Španija, vendar se določena politična stranka na oblasti nikjer ni obdržala tako dolgo kot v primeru Malte.

Rezultati študije odpirajo razmislek, kaj oziroma kdo oblikuje javne politike. Velja namreč stereotipno prepričanje o tem, kako stranke funkcionirajo in kako se v političnem prostoru javne politike²⁴ oblikujejo. Tako politične stranke na podlagi svojih ideoloških izhodišč pripravijo program z zavezo, da ga bodo v primeru prevzema oblasti tudi realizirale. Ideologija je torej pomemben orientacijski element v odnosu političnih strank do potencialne volilne baze, vendar pa nas rezultati študije (kljub teoretičnim izhodiščem, ki izhajajo iz nedvornega razlikovanja političnih strank na podlagi njihove ideologije) privedejo do razmisleka o tem, da na oblikovanje javnih politik vplivajo predvsem drugi, eksterni dejavniki. Nekateri socialno-ekonomski kazalniki, kot so na primer stopnja zadolženosti gospodinjstev, zadolženost podjetij, stopnja tveganja revščine, brezposelnost, izdatki za socialno varnost idr. (Eurostat 2016), kažejo, da se države sodobnega sveta soočajo z izzivi stabilizacije javnih financ v relativno nestabilnem mednarodnem gospodarskem okolju. Ker to v (neo)liberalnem diskurzu predstavlja nova tveganja, ogroža finančno stabilnost ter posledično lahko ponovno ogrozi globalno gospodarsko rast, številne posamezne države kot tudi naddržavna institucionalna okolja sprejemajo ukrepe, ki naj bi vodili v stabilizacijo javnih financ in ožvitev gospodarske rasti. Pričakovano se ti trendi odražajo tudi v politikah posameznih vlad. Politika Evropske monetarne unije zato oblikovalcem javnih politik na nacionalni ravni pušča le malo možnosti za implementacijo politik po lastni meri, saj jih z različnimi instituti sili v oblikovanje javnih politik po meri nadnacionalnega okolja.

Dober pokazatelj vpliva zunanjih dejavnikov in posledično odziva na ravni politik Evropske monetarne unije je bila finančno-gospodarska kriza po letu 2008, saj proti njenim negativnim učinkom ni bila imuna nobena od članic Evropske monetarne unije. Izkazalo se je namreč tudi, da je stabilnost političnega okolja tesno povezana z ekonomsko stabilnostjo držav članic. Številni avtorji (Mishkin 1996; Strøm, Müller in Bergman 2008; Zajc 2015) se strinjajo, da imajo takšni eksterni dejavniki nedvomno politične posledice, kar se je v tem zadevnem primeru odrazilo tudi v sicer relativno »varnem« ekonomskem okolju razvitih držav oziroma držav z dobrimi gospodarskimi kazalniki.²⁵ Tako je v okviru Evropske monetarne unije prevladalo prepričanje, da je

²⁴ Pod pojmom »javna politika« se razume »vse tisto, za kar se vlada odloči, da bo ali ne bo naredila« (Dye 1972, 2, v Krašovec 2004, 6).

²⁵ Pri tem so bile države, ki jim javnofinančnega dolga ni uspelo sanirati znotraj lastnih ekonomskih politik, bolj podvržene skrajnim oblikam varčevalnih ukrepov ob hkratnih intenziviranih pritiskih nadnacionalnih institucij. Tem državam je skupno predvsem to, da so ob hkratni finančni nestabilnosti

vodilo pri kreiranju stabilnejše prihodnosti v vzpostavitvi institucionalne strukture za oblikovanje strategij, katerih namen je preprečevanje bančnih in finančnih kriz v prihodnje. K temu države članice Evropske monetarne unije danes zavezuje tudi skupna politika, saj so se v skladu z določili Pakta stabilnosti in rasti (Stability and Growth Pact) države zavezale, da svoje proračunske primanjkljaje obdržijo pod določenimi omejitvami. Velja dogovor, da javnofinančni primanjkljaj ne sme presegati 3 % BDP, državni dolg pa ne sme presegati 60 % BDP (Eurostat 2017). Tako je danes vsaka država članica zavezana k ureditvi makroekonomskih neravnotežij in mora slediti cilju konsolidacije javnih financ – vse to pa zahteva odločne, pogosto v javnosti nepriljubljene ukrepe, ki se morajo izvajati neodvisno od aktualne vladne sestave in zatorej tudi neodvisno od njene ideološke pozicije.

Zdi se torej, da nadnacionalna politika striktno določa okvir vodenja javnih politik na področju javnih financ in je pomembnejši dejavnik pri določanju obsega in razporejanja finančnih virov kot pa ideološka pozicija strank oziroma vlad. Ni zanemarljivo dejstvo, da so državni izdatki za socialno varnost eden od večjih proračunskih odhodkov, zato je gibanje tega kazalnika smiselno preverjati v odvisnosti od drugih javnofinančnih kazalnikov. Inštitut za socialno varstvo (2015) tako navaja, da se neugodne makroekonomske razmere v dolgotrajni krizi po letu 2008 odlikavajo v številnih socialnih posledicah, kot so: visoka stopnja brezposelnosti, manj razpoložljivega dohodka v gospodinjstvih, spremembe v socialni zakonodaji in posledično v javnih transferjih, povečevanje stopnje tveganja revščine idr. Hkrati na socialni položaj posameznikov in družin in na spremembe njihovega socialnega položaja poleg družbenih okoliščin (predvsem gospodarskih sprememb, demografskih sprememb, razmer na trgu dela, dostopnosti zaposlitev idr.) pomembno vplivajo tudi politike in ukrepi na različnih področjih ter spremembe zakonodaje, na katero se vežejo različne pravice državljanov.²⁶ Teoretična izhodišča, ki opredeljujejo ideologijo kot enega od pomembnih elementov političnih strank, sicer lahko vodijo do predvidevanj, da se javni izdatki za socialno varnost gibajo v odvisnosti od ideološke pozicije vlade, vendar tega na empirični ravni nismo zaznali. Kljub teoretičnim izhodiščem, ki odražajo prepričanje, da leve vlade za socialne transferje namenjajo več sredstev kot desne,

izkazovale visoko raven političnega nemira in višjo stopnjo vladne nestabilnosti. Zato ne preseneča, da so posledice finančne krize merljive v vseh segmentih družbe in da z njo sovpadajo izrazit družben odpor, nizka podpora vladam s strani javnosti in padec politične stabilnosti.

²⁶ Predvsem politike, ki regulirajo distribucijo in redistribucijo dohodkov (davčne politike, plačne politike, denarni transferji, ki izhajajo iz različnih naslovov upravičenosti ...), politike na področju zaposlovanja, brezposelnosti, upokojevanja in zdravstva (Inštitut za socialno varstvo 2015).

rezultati analize namreč kažejo, da se državni izdatki za socialno varnost v državah Evropske monetarne unije gibljejo neodvisno od ideološke pozicije vlade in da skozi obdobje petnajstih let v posameznih državah konstantno naraščajo.

Na podlagi rezultatov smo prišli do zaključka, da na oblikovanje socialno-ekonomskih politik vplivajo mnogoteri drugi dejavniki, medtem ko je ideologija strank obrobne pomena, saj njenega vpliva empirično ni bilo mogoče dokazati. To pa seveda ne pomeni, da politične stranke svojih zavez, ki izhajajo iz nedvomnega razlikovanja na podlagi ideoloških izhodišč, ne izpolnjujejo. Dejstvo je, da socialno-ekonomske politike predstavljajo le določen del javnih politik in da se polje ideološkega razlikovanja (lahko) bistveno bolj odraža v primerih drugih javnih politik, ki niso toliko zavezane politikam, odločitvam in vplivom nadnacionalnega okolja. V tem oziru se priložnost razlikovanja političnih strank pokaže ob številnih drugih javnih vprašanjih (pravice manjšin, medsosedski odnosi, odnos do migrantov, odnos do verskih skupin, odnos do polpretekle zgodovine idr.), s čimer politične stranke dobijo priložnost za medsebojno razlikovanje na podlagi ideoloških prepričanj. Nemalokrat gre za mikropodročja javnih politik, ki se dotikajo posameznega konkretnega družbenega vprašanja, kjer se odraža tendenca odmika od makroideoloških nazorov političnih strank in na drugi strani približevanje značilnostim t. i. »vitkih ideologij«. Izraz je prvi uporabil Freeden (2004) in ga utemeljil na prepričanju, da imajo politične stranke v sodobnem času čedalje manj celovit načrt delovanja družbe, postajajo bolj ozko usmerjene, se odpovedujejo makroideološkemu nazorom in postajajo intelektualno poenostavljene. S tem se ideologija odmika od svoje primarne vloge, torej temeljnega/generalnega elementa za oblikovanje strankarskih politik, in postaja vse bolj orodje za maksimiranje koristi, ki jih politična stranka želi doseči na podlagi racionalne odločitve o tem, katero mesto na ideološkem spektru je zanjo v določenem trenutku najugodnejše. S tem se potrjujejo teoretična izhodišča t. i. ekonomske teorije demokracije (Downs 1957) in kasneje t. i. teorije dinamičnega predstavništva (Stimson, Mackuen in Erikson 1995), ki predpostavita, da se stranke obnašajo racionalno, v svojem delovanju zasledujejo (predvsem) cilj pridobitve čim večjega števila glasov (Müller in Strøm 1999) in so temu cilju pripravljene prilagajati tudi svojo ideološko pozicijo.

Do neke mere je treba ideologijo političnih strank razumeti tudi v oziru na širše družbenopolitične spremembe v sodobnem svetu, ki ustvarjajo drugačne razmere, v katerih stranke sobivajo in se na njih odzivajo. Veliko sodobnih študij se ukvarja z

vprašanjem krize predstavniške demokracije, ki se odraža na mnogoterih področjih: spreminjajo se politične akcije, ki postajajo bolj problemsko naravnane, sodobni volivec ima z razmahom družbenih omrežij nedvomno več možnosti za politično participacijo kot kadarkoli prej, in to v različnih nekласičnih oblikah (javne kampanje, aktivizem, lobiranje, problemsko naravnane akcije, zbori, forumi ipd.), državljani volitve vse bolj dojemajo kot svojo pravico in manj kot državljansko dolžnost, nizka volilna udeležba pogosto reducira volilno telo na določen segment volivcev, vse to pa se odraža tudi v značilnostih predstavnštva, večja se skepticizem in znižuje zaupanje v državne institucije. Vse naštetu in številni drugi fenomeni sodobnega predstavnštva brez dvoma silijo politične stranke k iskanju novih, bolj sofisticiranih pristopov pri nagovarjanju potencialne volilne baze. V tem oziru bi bilo študijo smiselno nadgraditi s kvalitativnim pristopom, ki bi lahko dal razlago pomena ideologije sodobnih političnih strank skozi prizmo teorij novih oblik predstavnštva in drugih teorij, ki naslavljajo krizo predstavniške demokracije ter odpirajo vprašanja o tem, ali smo na pragu postideološke dobe. Vendar se na ravni filozofskih razprav tudi največji kritiki razlikovanja na podlagi ideologije (Bobbio 1995; Bienfait in Beek 2001; Freedon 2004; O'Donnell 2011) strinjajo, da ideologija ne izginja, ampak se prilagaja značilnostim sodobnega sveta in se še vedno manifestira v mnogoterih segmentih političnega delovanja.

Ti razmisleki o preobrazbi vsebine, obsega in vpliva ideologije političnih strank nas privedejo do sklepne ugotovitve, da je ideologija živa struktura, ki jo politične stranke (lahko) prilagajajo zahtevam in željam svoje potencialne volilne baze. Skladno s teorijo dinamičnega predstavnštva je ideologija le eno od orodij političnih strank, s katerim težijo k pridobitvi čim večjega števila glasov na volitvah, druge težnje (tudi ideološka pozicija) pa so temu cilju nedvomno podrejene. Mogoče ima ideologija vladnih političnih strank danes res zanemarljiv vpliv na oblikovanje socialno-ekonomskih politik v državi, zagotovo pa ostaja pomemben orientacijski element političnih strank in ohranja velik potencial vpliva na oblikovanje stališč do vsakodnevnih javnopolitičnih vprašanj.

6 LITERATURA

1. Adams, J. in Z. Somer-Topcu. 2009. Policy Adjustment by Parties in Response to Rival Parties' Policy Shifts: Spatial Theory and the Dynamic of Party Competition in Twenty-Five Post-War Democracies. *British Journal of Political Science* 39 (4): 825–846.
2. Adams, J., A. B. Haupt in H. Stoll. 2009. What Moves Parties? The Role of Public Opinion and Global Economic Conditions in Western Europe. *Comparative Political Studies* 42 (5): 611–639.
3. Adams, J., M. Clark, L. Ezrow in G. Glasgow. 2004. Understanding Change and Stability in Party Ideologies: Do Parties Respond to Public Opinion or to Past Election Results? *British Journal of Political Science* 34 (4): 589–610.
4. Bakker, R., C. de Vries, E. Edwards, L. Hooghe, G. Marks, M. Steenbergen in M. Vachudova. 2010. Reliability and Validity of the 2002 and 2006 Chapel Hill Expert Surveys on Party Positioning. *European Journal of Political Research* (49): 687–703.
5. Bakker, R., C. de Vries, E. Edwards, L. Hooghe, S. Jolly, G. Marks, J. Polk, J. Rovny, M. Steenbergen in M. Vachudova. 2015. Measuring party positions in Europe: The Chapel Hill expert survey trend file, 1999-2010. *Party Politics* 21 (1): 143–152.
6. Bakker, R., C. de Vries, E. Edwards, L. Hooghe, S. Jolly, G. Marks, J. Polk, J. Rovny, M. Steenbergen in M. Vachudova. 2012. *Measuring Party Positions in Europe: The Chapel Hill Expert Survey Trend File*. Dostopno prek: http://www.unc.edu/~hooghe/assets/docs/papers/CHES_Trend_Party%20Politics_final.pdf (7. julij 2017).
7. Bienfait, H. F. in W. E. A. van Beek. 2001. *Right and Left as Political Categories*. Sankt Augustin: Antrophos Institute.
8. Bobbio, N. 1995. *Desnica in leвица: razlogi in pomeni političnega razlikovanja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
9. Bogdanor, V. 1993. *The Blackwell Encyclopedia of Political Science*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
10. Browning, K. Gary. 2004. *Working With Ideology in a Post-Ideological Age*. ECRP Joint Sessions. Uppsala Universitet. Dostopno prek: <https://ecpr.eu/Events/PanelList.aspx?EventID=49> (27. september 2017).

11. Budge, I. 1994. A New Spatial Theory of Party Competition: Uncertainty, Ideology and Policy Equilibria Viewed Comparatively and Temporally. *British Journal of Political Science* 24 (4): 443–467.
12. Budge, I. in K. Newton. 1997. *The politics of the new Europe: Atlantic to Urals*. New York: Longman Publishing.
13. Budge, I. in M. Laver. 1986. *Policy, Ideology and Party Distance: Analysis of Election Programmes in 19 Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Budge, I., D. Robertson in D. Hearl. 1987. *Ideology, strategy and party change: Spatial analyses of post-war election programmes in 19 democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
15. Chapel Hill Expert Survey. Dostopno prek: <https://www.chesdata.eu/> (18. marec 2016).
16. Dowding, K. 2011. *Encyclopedia of Power*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.
17. Downs, A. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper&Brothers.
18. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook. 2000 – 2015*. Analizirani volilni izidi v državah članicah EMU. Dostopno prek: [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/\(ISSN\)2047-8852](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/(ISSN)2047-8852) (5. maj 2017).
19. Eurostat. 2016. *Government deficit/surplus, debt and associated data*. Dostopno prek: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10dd_edpt1&lang=en (9. julij 2017).
20. Eurostat. Statistic Explained. 2017. *Government finance statistic*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_finance_statistics (9. julij 2017).
21. Evans, J. A. J. 2004. *Voters & Voting: an introduction*. London: Sage Publications.
22. Ezrow, L., C. de Vries, M. Steenbergen in E. Edwards. 2011. Mean Voter Representation versus Partisan Constituency Representation: Do Parties Respond to the Mean Voter Position or to their Supporters? *Party Politics* 17 (3): 275–301.
23. Fink-Hafner, D. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Freedman, M. 2004. Confronting the chimera of a »post-ideological« age. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 8 (2): 247–262.

25. Goldblatt, D., D. Held, A. McGrew, in J. Perraton. 1999. *Global Transformations*. Cambridge: Polity Press.
26. Grabow, H. in W. Hofmeister. 2011. *Political Parties. Function and Organisation in Democratic Societies*. Singapore: National Library Board.
27. Hardt, M. in A. Negri. 2000. *Empire*. Harvard: Harvard University Press.
28. Heywood, A. 2000. *Key Concepts in Politics*. New York: St. Martin's Press.
29. Inštitut RS za socialno varstvo. 2015. *Socialni položaj v Sloveniji 2013–2014*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/sociala/Socialni_položaj_Koncno_porocilo__dopolnjenofebruar15_.pdf (14. junij 2017).
30. Ippolito, D. in T. G. Walker. 1980. *Political Parties, Interest Groups, and Public Policy*. New Yersy: Prentice-Hall, Inc.
31. Katz, S. R. in P. Mair. 1995. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics* 1 (1): 5–28.
32. Kirchheimer, O. 1990. The catch-all party. V *The West European party system*, ur. P. Mair, 51–60. Oxford: Oxford University Press.
33. Koprivnik, S. 2001. Vsebina ideološkega kontinuuma levo-desno v Sloveniji v preteklem desetletju. V *Demokratski prehodi II: Slovenija v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, ur. D. Fink-Hafner in M. Haček, 138–170. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. Krašovec, A. 2000. *Moč v političnih strankah – Odnosi med parlamentarnimi in centralnimi deli političnih strank*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. --- 2004. *CRP: Civilna družba v procesu oblikovanja politik. Delovna telesa Državnega zbora kot osrednje mesto sodelovanja med zakonodajno vejo oblasti in civilno družbo v procesih oblikovanja javnih politik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. --- 2012. Dva vidika slovenskih političnih strank v samostojni Sloveniji. V *Dvajset let slovenske države*, ur. J. Prunk in T. Deželan, 171–192. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Laver, M. in B. W. Hunt. 1992. *Policy and party competition*. New York; London: Routledge.
38. Lavrič, M. 2007. Sodobne aplikacije teorije racionalne izbire na področju sociologije regije. *Družboslovne razprave* 23 (56): 39–55.
39. Liesbet Hooghe, R. Bakker, A. Brigeovich, C. de Vries, E. Edwards, G. Marks, J. Rovny, M. Steenbergen. 2010. Reliability and Validity of Measuring Party

- Positions: The Chapel Hill Expert Survey of 2002 and 2006. *European Journal of Political Research* (49): 684–703.
40. Lobe, B. 2006. *Združevanja kvalitativnih in kvantitativnih metod - stara praksa v novi preobleki?* Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/druzboslovnerazprave/pdfs/dr53Lobe.pdf> (1. februar 2016).
 41. Lukes, S. 2003. The Grand Dichotomy of the Twentieth Century. V *Cambridge history of twentieth-century political thought*, ur. T. Ball in R. P. Bellamy. London: Cambridge University Press.
 42. Marsh, D. in G. Stoker. 2010. *Theory and methods in political science*. New York: Palgrave Macmillan.
 43. Mishkin, F. S. 1996. *Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective*. Dostopno prek: <https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/fmishkin/PDFpapers/w5600.pdf> (14. avgust 2016).
 44. Müller, W. C. in K. Strøm. 1999. *Policy, office, or votes: How political parties in Western Europe make hard decisions*. Cambridge: Cambridge University Press.
 45. Müller, W., T. Bergman in K. Strøm. 2008. *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*. New York: Oxford University Press.
 46. Nolan, D. 1971. *Classifying and Analyzing Politico-Economic Systems*. Dostopno prek: <http://web.archive.org/web/20080616110300/http://www.theadvocates.org/celebrities/david-nolan.html> (21. avgust 2016).
 47. O'Donnell, M. 2011. Globalisation and Ideology: Towards a Radical Alternative to Neo-Liberal Globalisation. V *Political Economy, Crisis & Development* ur. I. Siriner, F. Morady, J. Mika, M. Aydin, S. A. Koc, H. Kapucu, E. Dogan, 25–40. London: International Journal of Politics & Economic Publication.
 48. Panebianco, A. 1988. *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
 49. Poguntke, T. in P. Webb. 2005. *The Presidentialization of Politics*. New York: Oxford University Press Inc.
 50. Sanden, R. G. 2011. *What are the principal goals of political parties?* Dostopno prek: <https://gurors.files.wordpress.com/2011/07/political-goals.pdf> (16. februar 2017).
 51. Schumacher, G., C. de Vries in B. Vis. 2013. Why Do Political Parties Change their Policy Positions? *Journal of Politics* 75 (2): 464–477.

52. *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Druga knjiga: I-Na*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
53. Sruk, V. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
54. *Stability and Growth Pact*. Dostopno prek: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact_en (29. september 2017).
55. Stimson, A. J., M. B. Mackuen in R. S. Erikson. 1995 Dynamic representation. *American Political Science Review* 89 (3): 543–565.
56. Tsebelis, G. 1995. Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism. *British Journal of Political Science* 25 (3): 289–325.
57. Von Beyme, K. 1985. *Political parties in Western Democracies*. The University of Chicago.
58. Ware, A. 1996. *Political Parties and Party Systems*. New York: Oxford University Press.
59. Zajc, D. 2013. Razpad vlad in oblikovanje novih koalicij v Sloveniji v obdobju 2008–2013. *Teorija in praksa* 50, 5–6.
60. Zver, M. 2001. Politika in ideologija. V *Slovenska država ob deseti obletnici*, ur. D. Zajc, 92–99. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
61. Žižek, S. 1995. *Mapping Ideology*. London: Verso.

PRILOGA A: Seznam v študijo vključenih vlad

Avstrija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
4. februar 2000 – 28. februar 2003	Wolfgang Schüssel (ÖVP - Austrian People's Party)
28. februar 2003 – 11. januar 2007	Wolfgang Schüssel (ÖVP - Austrian People's Party)
11. januar 2007 – 2. december 2008	Alfred Gusenbauer (SPÖ - Social Democratic Party of Austria)
2. december 2008 – 16. december 2013	Werner Faymann (SPÖ - Social Democratic Party of Austria)
16. december 2013 – 17. maj 2016	Werner Faymann (SPÖ - Social Democratic Party of Austria)

Belgija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
12. julij 1999 – 12. julij 2003	Guy Verhofstadt (VLD - Open Flemish Liberals and Democrats)
12. julij 2003 – 21. december 2007	Guy Verhofstadt (VLD - Open Flemish Liberals and Democrats)
21. december 2007 – 20. marec 2008	Guy Verhofstadt (VLD - Open Flemish Liberals and Democrats)
20. marec 2008 – 30. december 2008	Yves Leterme (CD&V - Christian Democratic and Flemish)
30. december 2008 – 25. november 2009	Herman Van Rompuy (CD&V - Christian Democratic and Flemish)
25. november 2009 – 6. december 2011	Yves Leterme (CD&V - Christian Democratic and Flemish)

6. december 2011 – 11. oktober 2014	Elio Di Rupo (PS - Socialist Party)
11. oktober 2014 -	Charles Michel (MR - Reformist Movement)

Ciper

Čas trajanja vlade	Predsednik države (politična stranka)
28. februar 1998 – 28. februar 2003	Glaucos Clerides (DISY - Democratic Rally)
28. februar 2003 – 28. februar 2008	Tassos Papadopoulos (AKEL - Progressive Party of Working People)
28. februar 2008 – 28. februar 2013	Demetris Christofias (AKEL - Progressive Party of Working People)
28. februar 2013 -	Nicos Anastasiades (DISY - Democratic Rally)

Estonija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
25. marec 1999 – 28. januar 2002	Mart Laar (ER - Reform Party)
28. januar 2002 – 10. april 2003	Siim Kallas (ER - Reform Party)
10. april 2003 – 13. april 2005	Juhan Parts (RP - Res Repubilca)
13. april 2005 – 5. april 2007	Andrus Ansip (ER - Reform Party)
5. april 2007 – 6. april 2011	Andrus Ansip (ER - Reform Party)

6. april 2011 – 26. marec 2014	Andrus Ansip (ER - Reform Party)
26. marec 2014 – 23. november 2016	Taavi Rõivas (ER - Reform Party)

Finska

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
15. april 1999 – 17. april 2003	Paavo Lipponen (SDP - Social Democratic Party)
24. junij 2003 – 19. april 2007	Matti Vanhanen (KESK - Centre Party)
19. april 2007 – 22. junij 2010	Matti Vanhanen (KESK - Centre Party)
22. junij 2010 – 22. junij 2011	Mari Kiviniemi (KESK - Centre Party)
22. junij 2011 – 24. junij 2014	Jyrki Katainen (KOK - National Coalition Party)
24. junij 2014 – 29. maj 2015	Alexander Stubb (KOK - National Coalition Party)
29. maj 2015 –	Juha Sipilä (KESK - Centre Party)

Francija

Čas trajanja vlade	Predsednik države (politična stranka)
17. maj 1995 – 16. maj 2002	Jacques Chirac (RPR - Rally for the Republic)
17. maj 2002 – 16. maj 2007	Jacques Chirac (UMP - Union for Popular Movement)

16. maj 2007 – 15. maj 2012	Nicolas Sarkozy (UMP - Union for Popular Movement)
15. maj 2012 – 14. maj 2017	François Hollande (PS - Socialist Party)

Nemčija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
27. oktober 1998 – 22. oktober 2002	Gerhard Schröder (SPD - Social Democratic Party of Germany)
22. oktober 2002 – 22. november 2005	Gerhard Schröder (SPD - Social Democratic Party of Germany)
25. november 2005 – 28. oktober 2009	Angela Merkel (CDU - Christian Democratic Union of Germany)
28. oktober 2009 – 17. december 2013	Angela Merkel (CDU - Christian Democratic Union of Germany)
17. december 2013 -	Angela Merkel (CDU - Christian Democratic Union of Germany)

Grčija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
13. april 2000 – 10. marec 2004	Konstantinos Simitis (PASOK - Panhellenic Socialist Movement)
10. marec 2004 – 17. september 2007	Konstantinos Simitis (PASOK - Panhellenic Socialist Movement)
17. september 2007 – 6. oktober 2009	Konstantinos A. Karamanlis (ND - New Democracy)
6. oktober 2009 – 11. november 2011	George A. Papandreou (PASOK - Panhellenic Socialist Movement)
11. november 2011 – 16. maj 2012	Lucas Papademos (Independent)

20. junij 2012 – 26. januar 2015	Antonis Samaras (ND - New Democracy)
26. januar 2015 -	Alexis Tsipras (SYRIZA)

Irska

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
26. junij 1997 – 17. maj 2002	Bertie Ahern (FF - Fianna Fáil – The Republican Party)
17. maj 2002 – 14. junij 2007	Bertie Ahern (FF - Fianna Fáil – The Republican Party)
14. junij 2007 – 7. maj 2008	Bertie Ahern (FF - Fianna Fáil – The Republican Party)
7. maj 2008 – 9. marec 2011	Brian Cowen (FF - Fianna Fáil – The Republican Party)
25. februar 2011 – 26. februar 2016	Enda Kenny (FG - Fine Gael – Christian democratic)

Italija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
17. maj 2006 – 8. maj 2008	Romano Prodi (PD - Democratic Party)
8. maj 2008 – 16. november 2011	Silvio Berlusconi (FI - Forward Italy)
16. november 2011 - 28. april 2013	Mario Monti (Independent - technocratic government)
28. april 2013 – 22. februar 2014	Enrico Letta (PD - Democratic Party)

Latvija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
5. maj 2000 – 7. november 2002	Andris Bērziņš (LC - Latvian Way)
7. november 2002 – 9. marec 2004	Einars Repše (JL - New Era Party)
2. december 2004 – 7. november 2006	Aigars Kalvītis (TP - People's Party)
7. november 2006 – 20. december 2007	Aigars Kalvītis (TP - People's Party)
20. december 2007 – 12. marec 2009	Ivars Godmanis (LC - Latvian Way)
12. marec 2009 – 3. november 2010	Valdis Dombrovskis (JL - New Era Party)
3. november 2010 – 25. oktober 2011	Valdis Dombrovskis (JL - New Era Party)
22. januar 2014 – 5. november 2014	Valdis Dombrovskis (V - Unity)

Litva

Čas trajanja vlade	Predsednik države (politična stranka)
4. julij 2001 – 29. november 2004	Algirdas Brazauskas (LSDP - Social Democratic Party of Lithuania)
29. november 2004 – 6. julij 2006	Algirdas Brazauskas (LSDP - Social Democratic Party of Lithuania)
6. julij 2006 – 28. november 2008	Gediminas Kirkilas (LSDP - Social Democratic Party of Lithuania)

28. november 2008 – 26. november 2012	Andrius Kubilius (TS-LKD - Homeland Union - Lithuanian Christian Democrats)
26. november 2012 - 13. december 2016	Algirdas Butkevičius (LSDP - Social Democratic Party of Lithuania)

Luksemburg

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
7. avgust 1999 – 31. julij 2004	Jean-Claude Juncker (CSV - Christian Social People's Party)
31. julij 2004 – 23. julij 2009	Jean-Claude Juncker (CSV - Christian Social People's Party)
23. julij 2009 – 4. december 2013	Jean-Claude Juncker (CSV - Christian Social People's Party)
4. december 2013 -	Xavier Bettel (DP - Democratic Party)

Malta

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
6. september 1998 – 12. april 2003	Eddie Fenech Adami (PN - Nationalist Party)
12. april 2003 – 23. marec 2004	Eddie Fenech Adami (PN - Nationalist Party)
23. marec 2004 – 10. marec 2008	Lawrence Gonzi (PN - Nationalist Party)
10. marec 2008 – 11. marec 2013	Lawrence Gonzi (PN - Nationalist Party)
11. marec 2013 – 3. junij 2017	Joseph Muscat (PL - Labour Party)

Nizozemska

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
3. avgust 1998 – 22. julij 2002	Wim Kok (PvdA - Labour Party)
22. julij 2002 – 27. maj 2003	Jan Peter Balkenende (CDA - Christian Democratic Appeal)
27. maj 2003 – 7. julij 2006	Jan Peter Balkenende (CDA - Christian Democratic Appeal)
7. julij 2006 – 22. februar 2007	Jan Peter Balkenende (CDA - Christian Democratic Appeal)
22. februar 2007 – 14. oktober 2010	Jan Peter Balkenende (CDA - Christian Democratic Appeal)
10. oktober 2010 – 5. november 2012	Mark Rutte (VVD - People's Party for Freedom and Democracy)
5. november 2012 – 17. marec 2017	Mark Rutte (VVD - People's Party for Freedom and Democracy)

Portugalska

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
10. oktober 1999 – 6. april 2002	António Manuel de Oliveira Guterres (PS - Socialist Party)
6. april 2002 – 17. julij 2004	José Manuel Durão Barroso (PSD - Social Democratic Party)
17. julij 2004 – 12. marec 2005	Pedro Miguel de Santana Lopes (PSD - Social Democratic Party)
12. marec 2005 – 27. september 2009	José Sócrates de Carvalho Pinto de Sousa (PS - Socialist Party)
27. september 2009 – 21. junij 2011	Pedro Manuel Mamede Passos Coelho (PSD - Social Democratic Party)

21. junij 2011 – 26. november 2015	Pedro Manuel Mamede Passos Coelho (PSD - Social Democratic Party)
------------------------------------	--

Slovaška

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
16. oktober 2002 – 4. julij 2006	Mikuláš Dzurinda (SDKU - Slovak Democratic and Christian Union)
4. julij 2006 – 8. julij 2010	Robert Fico (SMER-SD - Direction - Social Democracy)
8. julij 2010 – 4. april 2012	Iveta Radičová (SDKU-DS - Slovak Democratic and Christian Union - Democratic Party)
4. april 2012 – 23. marec 2016	Robert Fico (SMER-SD - Direction - Social Democracy)

Slovenija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
7. november 2000 - 19. december 2002	Janez Drnovšek (LDS - Liberal Democracy of Slovenia)
19. februar 2002 - 3. december 2004	Anton Rop (LDS - Liberal Democracy of Slovenia)
3. december 2004 - 21. november 2008	Janez Janša (SDS - Slovenian Democratic Party)
21. november 2008 - 10. februar 2012	Borut Pahor (SD - Social Democrats)

Španija

Čas trajanja vlade	Predsednik vlade (politična stranka)
27. april 2000 – 17. april 2004	José María Aznar (PP - People's Party)
17. april 2004 – 12. april 2008	José Luis Rodríguez Zapatero (PSOE - Spanish Socialist Workers' Party)

12. april 2008 – 21. december 2011	José Luis Rodríguez Zapatero (PSOE - Spanish Socialist Workers' Party)
21. december 2011 – 31. oktober 2016	Mariano Rajoy (PP - People's Party)

Vir: Povzeto po European Journal of Political Research Political Data Yearbook (2000-2016) in The Chapel Hill expert survey trend file (Bakker in drugi, 1999-2015).